

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO ARGUMENTAVIMAS REMIANTIS ANKSTESNIAIS SAVO SPRENDIM AIS

Mokslo studija

Lietuvos teisės instituto mokslo tyrimai

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO ARGUMENTAVIMAS REMIANTIS ANKSTESNIAIS SAVO SPRENDIM AIS

MOKSLO STUDIJA

Johanas BALTRIMAS

2013/Vilnius

Tyrimo mokslinis vadovas dr. Petras Ragauskas

Autorius

Johanas Baltrimas

Teismų sprendimų motyvavimas remiantis teismų precedentais yra vienas iš būdų pasiekti teisės taikymo vienodumą ir prognozuotumą. Precedentų naudojimas skatintinas kaip spekuliatyvaus argumentavimo, kuris nėra grindžiamas iš anksto paskelbtais oficialiais teisės šaltiniais, alternatyva. Todėl šiame darbe pateikiama Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje aptinkama teismų precedentų taikymo įvairovė, atskleidžianti plačias teismų precedentų taikymo galimybes. Šio teismo argumentavimo kultūros pažinimas naudingas besiformuojančiai nacionalinei teismo precedento doktrinai ir aktualus interpretuojant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas.

Recenzentai:

Prof. dr. (HP) Egidijus Kūris, Vilniaus universitetas

Doc. dr. Ernestas Spruogis, Mykolo Romerio universitetas

Mokslo studijos publikavimui pritarta Lietuvos teisės instituto mokslo tarybos 2013 m. rugsėjo 24 d. nutarimu Nr. 7T-4.

Ankštoji g. 1 A, LT-01109 Vilnius

Tel./faks. (+370 5) 249 75 91

info@teise.org, www.teise.org

ISBN 978-9986-704-25-6 (Internetinis leidinys)

© Lietuvos teisės institutas, 2013

TURINYS

I. ĮVADAS.....	4
II. BŪDINGIAUSI ARGUMENTAVIMO REMIANTIS TEISMŲ PRECEDENTAIS BRUOŽAI IR JŲ PAGRINDU IŠSKIRTINI TIPAI EŽTT BYLOSE DĖL ŠALIŠKUMO	6
2.1. Teismų praktikoje slypintys principai ir abstrakčios normos.....	6
2.2. Bylai reikšmingų faktų atrinkimas	8
2.3. Pavienių faktų teisinis kvalifikavimas	9
2.4. Analogija: tiesioginis pagrindas išvadai	10
2.5. Kito pobūdžio argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožai	13
2.6. Argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožai kitose bylų kategorijose	14
III. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO ARGUMENTAVIMO BRUOŽŲ RECEPCIJOS LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE PRIELAIDOS	17
3.1. Teisinių sistemų kontekstų ypatumai	17
3.2. Su teismo precedento doktrinos tikslais susijusios potencialios recepcijos grėsmės	18
3.3. Skirtingas bylų panašumo laipsnis kaip teismo precedento taikytinumo sąlyga	23
3.4. Argumentavimo bruožai kaip įrankiai, bet ne saitai	25
IV. IŠVADOS	28
NAUDOTI ŠALTINIAI.....	29
SUMMARY.....	32

I. ĮVADAS

Teismų precedentai neatsiejami nuo teisės taikymo daugelyje pasaulio teisinių sistemų. Lietuvoje autoritetingo teisės šaltinio statusą jie įgijo visai neseniai, dėl to lietuviškoji teismo precedento doktrina vis dar yra formavimosi stadijos. Vienas iš būdų paskatinti jos plėtotę Lietuvos nacionalinėje teisinėje sistemoje yra kitose teisinėse sistemose nusistovėjusių argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožų pažinimas. Šiame darbe pristatomas empiriškai pagrįstas Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau vadinama – EŽTT) argumentavimo remiantis precedentais tyrimas. Lietuvos teisės praktikai ir mokslui naudinga pažinti šio teismo argumentavimui būdingus bruožus, kadangi kai kurie jo ypatumai potencialiai gali būti perimami kaip gerosios praktikos pavyzdžiai ir taikomi nacionalinėje praktikoje. Taip pat toks pažinimas naudingas interpretuojant Lietuvoje taikytiną Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau vadinama – EŽTK) ir dalyvaujant EŽTT bylose prieš Lietuvą. Taigi šio darbo tikslai yra identifikuoti būdingiausius Europos Žmogaus Teisių Teismo argumentavimo remiantis ankstesniais savo sprendimais bruožus ir įvertinti jų recepcijos Lietuvos praktikoje prielaidas.

Tyrimo metu iš 2007–2012 m. priimtų EŽTT sprendimų, susijusių su EŽTK 6 str. įtvirtinta teise į nešališką teismą, buvo atrinkta 50 daugiausia bylojančių apie darbe iškeltus klausimus – iškalbingiausiai iliustruojančių EŽTT vyraujančius precedentų taikymo, aiškinimo dėsningumus. Pritaikant šį iškalbingumo kriterijų į tyrimo sritį nepateko nemotyvuoti rėmimosi ankstesniais sprendimais atvejai, kai nuoroda į ankstesnį sprendimą yra pateikiama, tačiau nėra aišku, ką ir kaip ankstesnis sprendimas pagrindžia (pavyzdžiui, sprendimai *Gülşen and Halil Yasin Ketenoglu v. Turkija*,¹ *Fehmi Koç v. Turkija*² ir kitose bylose). Iš analizuotuose sprendimuose pateikiamų teismo motyvų buvo surinkta ir išanalizuota 312 pavienių argumentavimo remiantis teismų precedentais atveju. Savarankišku argumentavimo remiantis precedentu atveju (vienu iš analizuotų 312 pavyzdžių) laikoma tokia sprendimo motyvų dalis, kurioje pateikiamas argumentas, pagrįstas vienu ar keletu ankstesnių teismo sprendimų. Visuose tirtuose sprendimuose buvo galima aptikti po daugiau negu vieną tokį atvejį, dažniausiai – ir pasižyminti skirtingais bruožais. Siekiant geresnio tyrimo rezultatų reprezentatyvumo pasirinkta tirti vieną specifinę bylų kategoriją. Atitinkamai ir išvados dėl išskirtų argumentavimo bruožų apsiriboja sprendimais bylose dėl nešališkumo. Tačiau darbe įvertinamas ir identifikuotų bruožų paplitimas kitų kategorijų bylų sprendimuose, patikrinant, ar nustatyti argumentavimo ypatumai gali būti aptinkami kitur. Darbe tiriama argumentavimo precedentu pavyzdžiai buvo renkami tik iš EŽTT veiklos reglamento 74 straipsnyje³ nurodytos privalomos sprendimo sudedamosios dalies – argumentų dėl teisės klausimų. Paminėtina, kad į tyrimo objektą neįeina žalos už konvencijos pažeidimą atlyginimo klausimas, kadangi jis yra antrinis, priklausomas nuo pažeidimo fakto ir pasižymi santykinai aiškesniais teisės interpretavimo klausimais.

Atrinktų pavienių teismų praktikos atvejų analizė buvo atliekama identifikuojant atskirus bruožus ir jų pagrindu konstruojant argumentavimo remiantis ankstesniais teismo sprendimais taikymo tipus. Empirinių duomenų apdorojimas buvo užbaigtas kiekvieno atvejo priskyrimu atskiram tipui. Tipai konstruojami iš dalies atsižvelgiant į moksle išskiriamus teorinius modelius, kurie glaustai aptariami prieš apibūdinant atskirus argumentavimo bruožus. Kai kur praktika idealiai nesutapo su teoriniais modeliais, tačiau praktikoje aptikti bruožai buvo pakankamai išskirti savarankišką tipą, todėl buvo identifikuoti ir anksčiau moksle neaptarti argumentavimo bruožai, e. g. rėmimosi precedentu atrenkant bylai reikšmingas aplinkybes, teisiškai kvalifikuojant pavienius faktus ir preliminariajai analogijai. Identifikuoti argumentavimo bruožai išskiriami daugiausia atsižvelgiant į ankstesnio teismo sprendimo ir iš jo kylančio argumento paskirtį ir reikšmę motyvuojamojoje sprendimo dalyje bei tai, ar visos bylos aplinkybės yra gretinamos su precedentine, ar tik kai kurios. Pažymėtina, kad praktikoje gali būti ir mišrių precedento taikymo atveju, kurie gali būti priskiriami daugiau nei vienam šiame darbe aprašytam tipui. Sudarytas bruožų ir tipų sąrašas, be abejonės, nėra baigtinis – remiantis kitais kriterijais jų gali būti

¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje *Gülşen and Halil Yasin Ketenoglu v. Turkija*, pareiškimų Nr. 29360/95 ir 29361/95.

² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Fehmi Koç v. Turkija*, pareiškimo Nr. 71354/01.

³ European Court of Human Rights. Rules of Court. Strasbourg: Registry of the Court, 2012 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/6AC1A02E-9A3C-4E06-94EF-E0BD377731DA/0/RulesOfCourt_June2010.pdf> [žiūrėta 2012-09-05].

išskirta ir daugiau. Studijoje jų išdėstymo eiliškumas pasirinktas pagal tipinį jų dėstymo EŽTT teismo sprendimuose eiliškumą.

Aprašius EŽTT argumentavimo remiantis ankstesniais savo sprendimais bruožus, vertinamos galimybės juos perimti ir pritaikyti nacionalinėje Lietuvos teisinėje sistemoje. Tai atliekama vertinant skirtingą teisinių sistemų kontekstą ir su recepcija susijusias potencialias grėsmes teismų precedentų privalomumą pateisinančių tikslų atžvilgiu. Pastarieji tikslai surinkti iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos ir teisės doktrinos: teisės prognozuotumo, teisėtų lūkesčių apsaugos, vienodos teismų praktikos, užtikrinimo, kad teismų sprendimai nebuvo šališki ar kitais atžvilgiais subjektyvūs, asmenų lygybės prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus užtikrinimo. Taip pat aptariama su labiau paplitusiu teismų precedentų taikymu vēlesnēse bylose susijusi teisės statiškumo grėsmė bei iššūkis konstitucinio valdžių padalijimo ir tautos valdymo per demokratiškai išrinktus atstovus principams.

Lietuvos moksle galima aptikti su teismo precedento klausimu susijusių darbų,⁴ tačiau juose paprastai nebūna išsamiai tiriama teismo precedento taikymo ir aiškinimo tema, o labiausiai akcentuojamas teismų precedentų privalomumo klausimas. Užsienio moksle galima rasti šios srities tyrimų, tačiau tokiu aspektu kaip šiame darbe EŽTT jurisprudencija nebuvo analizuota. Be to, tyrimas aktualus teisės praktikai ir todėl, kad šio teismo taikoma EŽTK galioja ir Lietuvos Respublikoje. Dėl to šio teismo argumentavimo ypatumus naudinga išsiaiškinti ne tik ieškant į Lietuvos teisinę sistemą perkeltinų gerosios praktikos pavyzdžių, bet ir savaime – EŽTT praktikos pažinimas naudingas norint išvengti tokių EŽTK pažeidimų,⁵ prie kurių atsiradimo prisideda netikslus šio teismo jurisprudencijos interpretavimas.

⁴ *Ambrasienė D., Cirtautienė S.* The Role of Judicial Precedent in Judicial Practice of Lithuania // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 2 (116); *Baranauskas E.* Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 2 (116); *Berkmanas T.* Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija: motyvai ir problemos // *Teisės problemos*, 2004, Nr. 2 (44); *Gumbis J.* Teisės samprata: logikos taikymo problematika // *Teisė*, 2010, Nr. 76; *Kūris E.* Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 2 (116); *Lastauskienė G., Šinkūnas H.* Konsultacijos teisėjams kaip priemonė formuoti vienodą teismų praktiką: probleminiai aspektai // *Teisė*, 2007, Nr. 65; *Sagatys G.* Teismo precedentas Lietuvoje: konstitucinė maksima ir jos įgyvendinimo problemos // *Justitia*, 2009, Nr. 2 (72); *Šimašius R.* Teisės aiškinimas ir jo privalomumas // *Teisės problemos*, 2004, Nr. 2 (44); *Vasiliauskas V.* Teisminio precedento reikšmė romanų-germanų teisinėje sistemoje. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė, 2004.

⁵ Iki 2010 m. bylose prieš Lietuvą 11 proc. baigėsi konstatavimu, kad pažeidimo nebuvo. 9 proc. buvo baigta taikiais susitarimais arba konstatavimu, kad pareiškimas nepriimtinas, o 80 proc. bylų buvo aptiktas EŽTK pažeidimas (žr. European Court of Human Rights, Statistics on judgments by State [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/E6B7605E-6D3C-4E85-A84D-6DD59C69F212/0/Graphique_violation_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-29]).

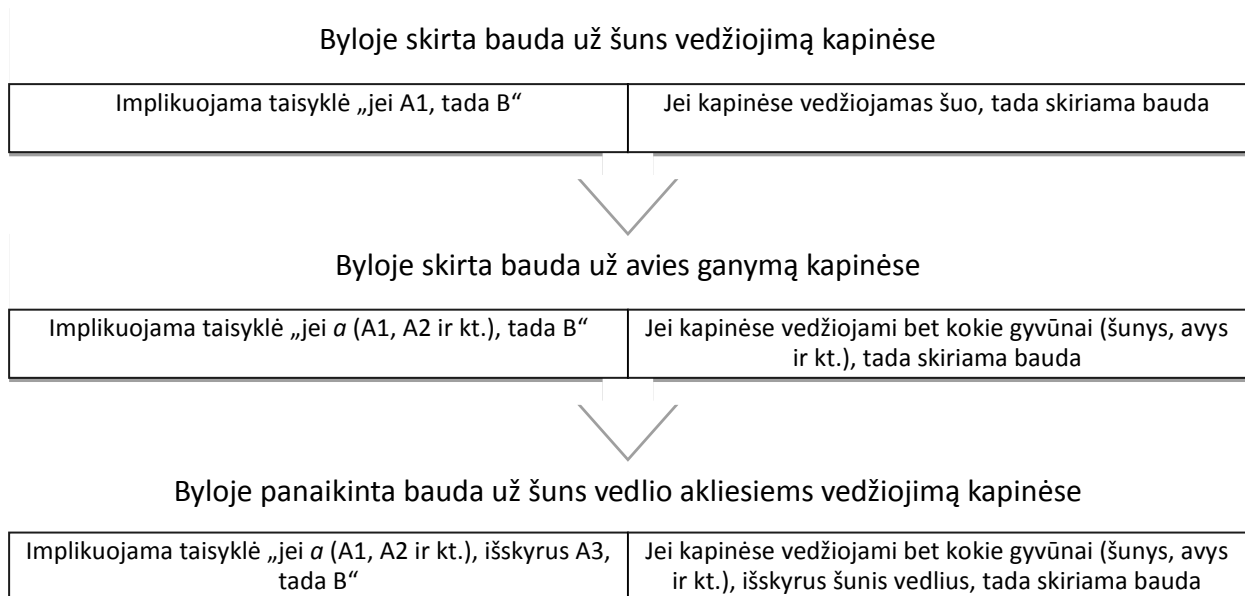
II. BŪDINGIAUSI ARGUMENTAVIMO REMIANTIS TEISMŲ PRECEDENTAIS BRUOŽAI IR JŲ PAGRINDU IŠSKIRTINI TIPAI EŽTT BYLOSE DĖL ŠALIŠKUMO

2.1. Teismų praktikoje slypintys principai ir abstrakčios normos

Beveik visuose tirtuose sprendimuose teismo motyvai buvo dėstomi prieš tai glaustai apibūdinus šalių argumentus. Kai kuriuose sprendimuose motyvuojamoji sprendimo dalis buvo suskirstyta į dvi dalis: „bendrieji principai“ (angl. *general principles*) ir „jų taikymas nagrinėjamoje byloje“ (angl. *application to the present case*). Tačiau net ir ten, kur tokios dalys nebuvo išskiriamos, galima išvelgti, kad motyvuojamoji sprendimo dalis skirstytina į išanginę ir dėstomąją, po kurios pateikiama rezoliucinė teismo sprendimo išvada. Analizuotuose sprendimuose išanginėje teismo motyvų dalyje teismo precedentai dažniausiai buvo pasitelkiami (1) pateikiant abstrakčias normas, susijusias su nagrinėjamąja byla ir (2) nustatant bylai reikšmingus tirtinus faktus ir klausimus.

Teisės moksle yra išskiriamas argumentavimo remiantis ankstesniais sprendimais būdas, naudojant teismų praktikoje slypinčius bendruosius principus. L. Alexanderis ir E. Shervin jį aiškina šitaip: „Teisėjas peržiūri teismų precedentų visumą, suformuluoja principą, kuris juos paaiškina, ir tada pritaiko principą nagrinėjamoje byloje. <...> teisės principai yra generalizacijos, išvestos iš praeities rezultatų, kurias teisėjai gali naudoti identifikuodami reikšmingas bendrybes tarp analogiškų bylų.“⁶ Paprastesniais atvejais šis būdas gali būti aiškinamas kaip žvelgimas į precedentu implikuojamos taisyklės (*ratio decidendi*) plėtojimąsi precedentą pritaikant arba konstatuojant, kad jis yra netaikytinas dėl bylų skirtingumo. Tarkime, kad teismo precedentu įtvirtinama teisinė taisyklė, „jeigu A1, tada kyla pasekmė B“. Vėlesnėje byloje nusprendus, kad abiejų bylų aplinkybės yra panašios, ir atitinkamai pritaikius precedentą, šios taisyklės taikymo sritis išplečiama šitaip: „Jeigu A1 arba A2, tada kyla pasekmė B“ (kur A1 – precedentinės bylos aplinkybės, o A2 – vėlesniosios). Atitinkamai dar vėlesnėje byloje konstatavus bylų skirtingumą, sukuriama išimtis iš precedentinės taisyklės. Taip iš teismų praktikos visumos galima sukonstruoti nagrinėjamoje byloje aktualų normatyvinio pobūdžio principą.

1 lentelė. Teismų praktikoje slypinčių bendrųjų principų raidos pavyzdys

⁶ Alexander L., Shervin E. *Demystifying Legal Reasoning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 88.

Analizuojant EŽTT praktiką, tokio argumentavimo remiantis precedentais bruožų aptikta visose tirtose 50 bylų, o jam priskirtinų atskirų precedento taikymo atvejų išskirta apie 90 (vidutiniškai po 2 viename sprendime), kas sudaro 29 proc. iš visų 312 išskirtųjų atvejų. Beveik visi jie buvo pateikiami teismo sprendimo motyvuojamosios dalies pradžioje kaip savotiškas įvadas į argumentavimą.

Vienas šio modelio naudojimo pavyzdžių susijęs su konvencijos keliamo nešališkumo reikalavimo taikymo ribomis. EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad į jo taikymo ribas įeina ne tik profesionalūs teisėjai, bet ir visuomenės atstovai teismuose.⁷ Nors šios taisyklės pateikiamas atsakymas savarankiškai nėra pakankamas pagrindas išspręsti bylą, tačiau ji pasižymi svarbiu vaidmeniu – jeigu būtų vadovaujama priešinga aiškinimo alternatyva, tai turėtų lemiama reikšmę galutinei sprendimo išvadai. Verta paminėti, kad dažniausiai tokia taisyklė buvo kildinama iš daugiau negu vieno ankstesnio teismo sprendimo – po pacituotosios principo formuluotės buvo pateikiama nuoroda į keletą ankstesnių teismo sprendimų. Nors iš pažiūros tokio principo turinys ganėtinai siauras, tačiau, plėtojantis teismų praktikai, jis formavosi pagal aptartą teorinį modelį – buvo „pildomas“ skirtingomis visuomenės atstovų dalyvavimo teismuose formomis.⁸ Tirtuose sprendimuose buvo galima rasti ir kitų pavyzdžių, kurie dar artimesni aptartajam teoriniam modeliui. Viena jų teismas gana nuosekliai išdėstė iš pradžių pažymėdamas, kad, remiantis ankstesne teismo praktika, teismo pareigūnai privalo išlaikyti diskretiškumą, kad būtų užtikrinama, kad nekils pagrįstų abejonių jų nešališkumu. Atitinkamai buvo pažymėta, kad teismo pirmininko pateikti vieši komentarai, liudijantys apie jo nepalankų išankstinį nusistatymą kaltinamojo atžvilgiu, laikytini pakankamu pagrindu teigti, jog kaltinamojo abejonės dėl teismo nešališkumo buvo objektyviai pagrįstos. Toliau iš karto teismas nurodė, kad „antra vertus, kitoje byloje, kur teisėjas dalyvavo viešoje kaltinamojo gynybos kritikoje ir pareiškė nusistebėjimą, kad kaltinamasis nepripažįsta savo kaltės, EŽTT vertino klausimą subjektyviojo testo kriterijumi“.⁹ Tai atitinka prieš tai aptartą argumentavimo formą, kai teismų praktikoje slypi implikuojama taisyklė „jei A1, išskyrus A2, tada B“. Šiuo atveju A1 yra bendroji norma, kad komentarai žiniasklaidoje, kuriais atskleidžiamas kaltinamajam nepalankus požiūris, savaime laikytini konvencijos pažeidimu (pagal objektyvųjį testą), išskyrus A2 – kai neigiamai atsiliepiama apie kaltinamojo gynybos taktiką. O pastaruoju ir panašiais į jį atvejais turi kilti pasekmė C – taikomas subjektyviojo testo kriterijus, kuriuo vadovaujantis pats komentaras savaime nelaikomas nešališkumo reikalavimo pažeidimu, jis gali būti konstatuotas tik įrodžius, kad teisėjas išties turėjo išankstinį vidinį nusistatymą.

Išskirtuose argumentavimo remiantis precedentais pavyzdžiuose buvo galima pastebėti, kad argumentavimo remiantis ankstesniuose sprendimuose slypinčiais principais atvejai tarpusavyje skiriasi pagal naudojamų principų abstraktumo lygį. Abstrakčiausių principų formuluotės nepasižymėjo konkrečiu norminiu pobūdžiu, buvo kiek deklaratyvios. Dažnas pavyzdys buvo formuluotė „teisingumas turi būti ne tik faktiškai įvykdytas, bet ir įvykdytas taip, kad tai būtų matoma“ (angl. *justice must not only be done, it must also be seen to be done*). Nors teismas konkrečiai neįvardijo, bet, ko gero, tai galima laikyti specifiniu teisės principu, kuris yra susijęs su subjektyviojo ir objektyviojo nešališkumo elementų išskyrimu¹⁰ (pacituotas teiginys glaustai apibūdina objektyvųjį). Nors visais atvejais išreiškus šią mintį sprendimo tekste buvo pateikiama nuoroda į ankstesnius sprendimus, manytina, kad tai nėra argumentavimo būdas, išimtinai būdingas tik teismų precedentų taikymui, jis gali būti naudojamas ir taikant statutinę teisę.

Verta paminėti, kad, kiekvieną kartą pasitelkiant šį argumentavimo būdą, teismas nekonstruodavo taikomo principo nuo pamatų – buvo remiamasi ankstesniais sprendimais, kuriuose tai jau buvo atlikta. Todėl ir būdavo nukreipiama nebūtinai į precedentinį sprendimą, kuriuo principas buvo sukurtas, o į vėlesnį, kuriame jis išsamiai apibendrintas. Anksčiau aptartiems, didesniu konkretumu pasižymintiems

⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 21 d. sprendimas byloje *Bellizzi v. Malta*, pareiškimo Nr. 46575/09, pastr. 51; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Ekeberg ir kiti v. Norvegija*, pareiškimo Nr. 11106/04, 11108/04, 11116/04, 11311/04 ir 13276/04, pastr. 31.

⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Holm v. Švedija*, pareiškimo Nr. 14191/88; Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Pullar v. Jungtinė Karalystė*, pareiškimo Nr. 22399/93.

⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Olujic v. Kroatija*, pareiškimo Nr. 22330/05, pastr. 59.

¹⁰ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Gairės, 2005, p. 412.

šio modelio taikymo pavyzdžiams būdinga didesnė dinamika:¹¹ formuluotė „teisingumas turi būti ne tik faktiškai įvykdytas, bet ir įvykdytas taip, kad tai būtų matoma“ nesikeitė ir, ko gero, nesikeis ateityje daugybę metų, o principas, apibūdinantis subjektą, kuriam taikytini konvencijos reikalavimai, gali kisti atsirandant naujoms visuomenės atstovų dalyvavimo teismuose formoms. Manytina, kad pasitelkiant aptariamąjį argumentavimo remiantis precedentais būdą aiškiau atskleidžiamas teismų praktikoje slypinčių principų turinys ir teisėjų nuomonę nulėmę motyvai. Deramai naudojant aptariamąjį teorinį modelį, iš dalies išsprendžiami precedentų konkurencijos klausimai ir kiti su teismų precedentais, kaip teisės šaltiniu, susiję neaiškumai. Taip pat šio modelio pranašumas yra ir palankios sąlygos taikyti loginį silogizmą.¹² Juo vadovaujantis sukonstruojama norma, kurią naudojant gali būti remiamasi panašiais kriterijais kaip ir taikant įstatyme įtvirtintas normas. Manytina, kad argumentavimas pasitelkiant loginį silogizmą yra išsamesnis negu toks, kai nėra keliami kiti klausimai, išskyrus vienintelį – ar bylos yra panašios. Jis papildė teismo sprendimą, aiškiau atskleidžia, kodėl teisėjas priėmė atitinkamą sprendimą, o dėl to gautos išvados tampa labiau pagrįstos. Taip pat tikėtina, kad, sprendimo motyvuose pateikiant nuorodą į ankstesnius sprendimus, jis tampa įtikinamesnis, kadangi suteikiamas tvirtesnis pagrindas asmenims tikėti, kad sprendimą nulėmė ne subjektyvus teisėjo vertinimas, o iš anksto apibrėžtos taisyklės. Šis pranašumas, išvien su prieš tai minėtuoju didesniu aiškumu vėliau ieškant atsakymo precedentinėje teisėje, leidžia teigti, kad tokia argumentavimo teismų precedentais praktika yra skatintina.

2.2. Bylai reikšmingų faktų atrinkimas

Bendrosios teisės tradicijoje išskiriamas vadinamasis *Goodhart* materialiujų faktų precedentų taikymo būdas. Materialiaisiais faktais vadinamos tos aplinkybės, kurios turėjo įtakos galutinei bylos išvadai. Taikant precedentus šiuo būdu surenkamos visos precedentinės bylos aplinkybės, kurios buvo žinomos teisėjui, ir, iš jų atrinkus nulėmusias sprendimą (būtent jos laikomos materialiosiomis), konstruojamas ir taikomas teismo precedento *ratio decidendi*.¹³ Šis būdas iš esmės orientuotas į vertinimą, ar bylos yra analogiškos ir atitinkamai, ar turi būti sprendžiamos analogiškai. Tačiau EŽTT praktikoje galima pastebėti savitų jo užuomazgų – jis kartais naudojamas ne visa apimtimi, o tik siekiant nustatyti, kurie faktai sprendžiamoje byloje yra reikšmingi, turi būti tiriami ir kurie ne. Analizuotuose teismo sprendimuose šiuo tikslu, atrenkant, kurie faktai byloje yra teisiškai reikšmingi ir kurie ne, teismo precedentas buvo naudojamas 90 kartų. Tai sudaro apytikriai 28 procentus visų atrinktų atvejų, vidutiniškai po 1,9 vienoje byloje.

Bylai reikšmingų faktų atrinkimas paprastai nulemdavo tolesnę motyvuojamosios dalies tematiką, o identifikuota materialioji aplinkybė tapdavo kone svarbiausia argumentavimo ašimi. Dėl to paprastai šis argumentavimo būdas buvo aptinkamas motyvuojamosios sprendimų dalies įžangoje. Gana tipiškas ir dažnas šio precedentų taikymo būdo pavyzdys buvo susijęs su teismų nepriklausomumu – ten, kur abejonės teisėjų nešališkumu, nepriklausomumu¹⁴ kilo dėl įtariamo poveikio iš teismo pirmininko, aukštesnės pakopos teismų ir pan. Tokiais atvejais teismas pažymėdavo, kad reikia vertinti valstybės teisinėje sistemoje įtvirtintus saugiklius nuo nepageidautino išorinio poveikio teisėjams.¹⁵ Šių saugiklių pavyzdžiais buvo įvardijama teisėjų skyrimo tvarka, skyrimo laikotarpio terminuotumas ir pan. Taip panaudoti precedentai nepateikdavo atsakymo, kaip turi būti išspręsta byla, o tik vertinimo aspektus, pagal kuriuos būtų galima šį atsakymą rasti. Kai kuriuose sprendimuose šia forma taip pat buvo išreiškiamas ir prieš tai aptarto objektyviojo ir subjektyviojo testų elementas, pagal kurį, taikant

¹¹ Plačiau apie teisės principų turinio dinamiką žr.: *Jankauskas K.* Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas Konstitucinėje jurisprudencijoje. Daktaro disertacija, p. 60–63. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20051017_114820-87997/DS.005.0.01.ETD> [žiūrėta 2012-09-05].

¹² Daugiau apie teisinio silogizmo naudojimą teisės klausimuose žr.: *Lastauskienė G.* Teisinis kvalifikavimas formaliosios logikos požiūriu // *Teisė*, 2009, Nr. 73, p. 38–54.

¹³ *Cross R., Harris J. W.* Precedent in English Law. Oxford: Clarendon Press, 2004, p. 66.

¹⁴ Tirtose bylose paprastai buvo vertinamas tik nešališkumo reikalavimo pažeidimas, tačiau kai kuriais atvejais tie patys valstybės veiksmai suponavo kartu ir teismo nepriklausomumo reikalavimo pažeidimą, pvz., tekste toliau aptariamoje byloje.

¹⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Franković v. Rusija*, pareiškimo Nr. 53025/09, pastr. 64; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Moiseyev v. Rusija*, pareiškimo Nr. 62936/00, pastr. 173; kt.

objektyvųjį testą, reikšmingiausia tai, ar abejonė nešališkumu yra objektyviai pagrįsta (nepriklausomai nuo to, ar nešališkumu buvo įsitikinę proceso dalyviai ar ne).¹⁶

Manytina, kad šis precedentų taikymo tipas iš kitų labiausiai išsiskiria savo paskirtimi. Jo išskyrimas kaip savarankiškos rūšies yra aktualus, kadangi jis pasižymi kai kuriais skyriaus pradžioje aptartojų jurisprudencijoje išskiriamų precedentų taikymo modelio elementais. Taip pat vertėtų paminėti, kad, net jei sprendimo motyvuose nėra pateikiamas joks byloje reikšmingų faktų atrinkimo pagrindimas, faktiškai jis vis vien visada atliekamas – priešingu atveju apskritai sunkiai išivaizduojamas sprendimo argumentavimas. Todėl, esant galimybei, jis turėtų būti grindžiamas nuoroda į ankstesnes bylas. Tikėtina, kad iš dviejų vienodų argumentų, iš kurių vienas būtų grįstas nuoroda į ankstesnį sprendimą, o kitas ne, pirmasis būtų įtikinamesnis. Tačiau siekiant kelti sprendimų pagrįstumo, išsamumo lygį, reikalauti kiekvieną bylai reikšmingų faktų atrinkimą eksplicitiškai pagrįsti remiantis ankstesne teismų praktika nebūtų racionalu – tuo nepasižymi ir EŽTT sprendimai. Todėl manytina, kad byloje teisiškai reikšmingų faktų pasirinkimas turėtų būti pagrindžiamas, kai byla yra sudėtinga arba proceso dalyviai išreiškia motyvuotą abejonę dėl bylai reikšmingų faktų pasirinkimo.

2.3. Pavienių faktų teisinis kvalifikavimas

Nagrinėtoje teismo sprendimų kategorijoje buvo galima išskirti ir daugiau tokių teismo precedentų taikymo atvejų, kai ankstesnis teismo sprendimas pasitelkiamas ne kaip tiesioginis, savarankiškai pakankamas pagrindas galutinei sprendimo išvadai, o siekiant sustiprinti tarpines išvadas, argumentus. Vienas iš vertų paminėti tokių atvejų yra precedentų panaudojimas teisiškai kvalifikuojant pavienius sprendžiamosios bylos faktus. Šie precedentų taikymo atvejai nuo kitų dviejų anksčiau aptartųjų skiriasi tuo, kad apima ne vien ankstesnės praktikos interpretavimą, bet jau ir sprendžiamosios bylos aplinkybių vertinimą. Tai yra kiek susiję su minėtojo *Goodhart* precedentų taikymo būdo antruoju etapu, tačiau negali būti su juo tapatinama – aptartajame teoriniame modelyje vertinama reikšmingųjų (materialiųjų) faktų visuma, bet ne pavieniai faktai. Tokių precedentų taikymo atvejų aptikta palyginti nedaug (iki 10 procentų visų išskirtųjų), tačiau ši rūšis vis vien verta atskiro aptarimo, kadangi suteikia kai kurias argumentavimo galimybes, kurių visa apimtimi negali užtikrinti kiti precedentų taikymo būdai.

Teisinis kvalifikavimas čia suprantamas kaip vertinimas, pasibaigiantis viena iš kelių alternatyvų: konstatavimu, kad vertinamas faktas savaime yra pakankamas pripažinti, jog byloje galima konstatuoti konvencijos pažeidimą; kad faktas savarankiškai pažeidimo nesuponuoja, tačiau prisideda prie to kaip vienas iš argumentų; kad faktas yra vienas iš argumentų, pagrindžiančių poziciją, kad pažeidimo nebuvo. Dažniausiai buvo galima pastebėti konstatavimą, kad „faktas *x* savaime nereiškia *y*, tačiau yra vienas iš argumentų, pagrindžiančių *y*“. Nuo bylai reikšmingų faktų atrinkimo tai skiriasi tuo, kad čia pripažįstama, jog precedentų pritaikymas pasibaigia atsakymu dėl sprendžiamosios bylos esančio fakto teisinių pasekmių. O taikant precedentą su tikslu atrinkti bylai reikšmingus faktus sprendžiamosios bylos aplinkybės iš esmės net nėra vertinamos – nagrinėtuose sprendimuose tai buvo daroma jau pabaigus atrinkimą ir nesiremiant precedentu. Kitaip tariant, pagrindinis skirtumas tas, kad bylai reikšmingų faktų atrinkimas yra savotiškai neutralus, kadangi tik nukreipia, kuris faktas turėtų būti vertinamas. O kai precedentas pasitelkiamas šiame poskyryje aptariamam pavienio fakto teisiniui įvertinimui, paprastai gaunamas labiau apčiuopiamas rezultatas – viena iš minėtųjų alternatyvų, nurodanti teises tokio fakto pasekmes. Kaip pavyzdį galima paminėti EŽTT sprendimo byloje *Ibrahim Gurkan v. Turkija* fragmentą, kur teismo precedentas buvo pritaikytas konstatuojant, kad teisinio išsilavinimo neturinčių tarėjų buvimas teismo sudėtyje savaime nesuponuoja konvencijos pažeidimo.¹⁷ Kitame, *Fatullayev v. Azerbaidžanas*, bylos sprendime teismas, remdamasis precedentu, įvertino sprendimo byloje buvusį faktą, kad tas pats teisėjas sprendė kaltinamojo tiek civilinės, tiek baudžiamosios atsakomybės klausimus, kaip nebūtinai turintį įtakos teisėjo nešališkumui.¹⁸ Panašiai precedentas buvo pritaikytas ir konstatuojant, kad vien fakto, jog teisėjas savo nagrinėjamoje byloje yra priėmęs

¹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje *Ferrantelli ir Santangelo v. Italija*, pareiškimo Nr. 19874/92.

¹⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 3 d. sprendimas byloje *Ibrahim Gurkan v. Turkija*, pareiškimo Nr. 10987/10, pastr. 18.

¹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje *Fatullayev v. Azerbaidžanas*, pareiškimo Nr. 40984/07, pastr. 138.

sprendimų ir ikiteisminėje jos stadijoje, pagrindu savaime negalima konstatuoti jo šališkumo.¹⁹ Kitoje byloje, kur teismas konstatavo konvencijos pažeidimą teismo nešališkumo ir nepriklausomumo atžvilgiu dėl kaltinamojo bylos nagrinėjimo nedalyvaujant prokurorui, valstybė savo veiksmų teisėtumą mėgino ginti remdamasi kaltinamojo susilaikymu nuo paprieštaravimo tokiam procesui, kol jis vyko. EŽTT pasirėmė savo ankstesniais sprendimais ir išaiškino, jog net sutinkant, kad toks faktas leistų konstatuoti atsakymą pasinaudoti teise į nešališką teisimą, dėl šios teisės reikšmingumo ir viešojo intereso ši aplinkybė sprendžiamoje byloje nėra pakankama pripažinti valstybės veiksmus buvus teisėtus.²⁰

Kaip galima matyti iš pavyzdžių, šitoks precedento taikymas yra ganėtinai reikšmingas. Lyginant jį su tokiu argumentavimu, kur tos pačios išvados (kurios nurodytuose pavyzdžiuose buvo gautos remiantis ankstesnių bylų sprendimais) yra grindžiamos argumentais, nenukreipiant į jokių šaltinių, pasirėmimas precedentu suteikia sprendimui autoritetingumą. Nors šitoks precedento panaudojimas vargiai galėtų būti savarankiškai pakankamu pagrindu bylos išvadai, tačiau dažnai be tokio pavienių faktų teisinio vertinimo negalima būtų prieiti prie tos pačios galutinės išvados, kokia buvo pasiekta sprendime.

2.4. Analogija: tiesioginis pagrindas išvadai

„Psichologijos žodyne“ analogijos terminas apibrėžiamas kaip tam tikras objektų panašumas, kuriuo remiamasi pažintinėje veikloje.²¹ Šiame darbe analoginis teismo precedento taikymas suprantamas taip, kaip jį glaustai apibūdina C. Sunsteinas: kada (1) situacija A pasižymi charakteristikomis x , y ir z , (2) situacija B taip pat pasižymi charakteristikomis x , y ir z (tačiau nepasižymi papildomomis reikšmingomis charakteristikomis, dėl kurių turėtų būti traktuojama skirtingai), (3) teisė traktuoja situaciją A tam tikru būdu (angl. *in a certain way*), (4) tada taip pat turi būti traktuojama ir situacija B.²² Taigi tam tikra prasme taikant teismo precedento analogiją tiesiogiai įgyvendinama maksima „analogiškos bylos turi būti sprendžiamos analogiškai“ – galutinė sprendimo išvada grindžiama argumentu, kad ankstesnėje analogiškoje byloje buvo priimtas toks pats sprendimas. EŽTT praktikoje galutinių sprendimo išvadų alternatyvos yra dvi – konstatuoti buvus konvencijos pažeidimą arba pripažinti jo nesant.

Šiame poskyryje aptariamas toks EŽTT precedentų taikymas, kai gretinamos visos teisiškai reikšmingos bylų aplinkybės. Pasitelkus tokį gretinimą ir nustačius, kad bylos yra analogiškos, ankstesnysis sprendimas tampa tiesioginiu, savarankiškai pakankamu pagrindu galutinei sprendimo išvadai dėl to, ar buvo pažeista EŽTK. Todėl šiame poskyryje aptariamam teismo argumentavimo remiantis precedentais tipui nepriskirtini atvejai, kai galutinė sprendimo išvada grindžiama ne remiantis argumentu, kad tokia pati buvo priimta ankstesniame analogiškame sprendime. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ir kai kurie kiti remimosi precedentu tipai gali būti apibūdinti kaip analogijos procesai. Tačiau net su tuo sutinkant manytina, kad jie skiriasi tiek, kad būtų tikslinga juos aptarti atskirai. Nuo kitų šiame darbe išskirtų argumentavimo precedentais rūšių tokia precedento analogija bene labiausiai išsiskiria tuo, kad, norint ją pritaikyti, visos reikšmingosios abiejų bylų aplinkybės turi būti analogiškos. Kitais atvejais precedentai būna taikytini taip pat tik esant tam tikram bylų panašumo standartui, tačiau kitur jis yra žemesnis, negu naudojant precedentą kaip tiesioginį pagrindą rezoliucinei sprendimo daliai (galutinei išvadai). Dėl to tokios analogijos taikymas reikalauja ir bene nuodugniausio išsiginimo į faktines abiejų bylų aplinkybes. Taip pat verta pažymėti, kad, konstatavus bylų analogiškumą, nagrinėjamoje byloje lieka tik viena teisėta sprendimo alternatyva – tokia pati, kaip ir ankstesniajame (išskyrus išimtinius atvejus, kada yra poreikis keisti teismo praktiką ir pan.). Kiti precedento taikymo atvejai nepasižymi tokia apčiuopiama ir svarbia įtaka. Tipiškais atvejais tokios analogijos pritaikymo aprašymas buvo pateikiamas sprendimo motyvuojamosios dalies pabaigoje. Taip pat precedento analogija nuo kai kurių kitų šiame darbe išskirtų tipų (pvz., teismų praktikoje slypinčių principų naudojimo) išsiskiria tuo, kad taikant analogiją paprastai remiamasi tik vienu ankstesniu teismo sprendimu. Žinoma, esant daugybei analogiškų sprendimų, kuriuose išvados pagrindas tas pats precedentas, nebūtų klaidinga analogiją grįsti ir remiantis daugiau negu vienu sprendimu. Tačiau

¹⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Ekeberg ir kiti v. Norvegija*, pareiškimų Nr. 11106/04, 11108/04, 11116/04, 11311/04 ir 13276/04, pastr. 34.

²⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Ozerov v. Rusija*, pareiškimo Nr. 64962/01, pastr. 57.

²¹ *Abraitienė B. et al.* Psichologijos žodynas. Kaunas: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 18.

²² *Sunstein C.* Commentary on Analogical Reasoning // *Harvard Law Review*, 1993, Nr. 106, p. 745.

paprastai EŽTT apsiribodavo priimtuoju anksčiausiai (nes jis laikomas precedentiniu) arba vienu, kuriame bylos aplinkybės buvo labiausiai panašios į sprendžiamosios. Vis dėlto, pasitelkdamas ankstesnius savo sprendimus kaip teismų praktikoje slypinčio principo šaltinį, EŽTT yra linkęs nurodyti daugiau negu vieną ankstesnį sprendimą, taip greičiausiai iliustruodamas taikomo principo paplitimą.

Analoginio precedento taikymo apraiškos sudarė apie 10 procentų visų tyrime išskirtų atvejų. Vienas ryškesnių pavyzdžių buvo aptiktas *Krivoshapkin v. Rusija* byloje. Sprendimo motyvuojamojoje dalyje, išdėstęs aktualius bendruosius principus, teismas nurodė, kad taikant objektyvųjį testą bus atsižvelgiama į ankstesnį sprendimą *Ozerov v. Rusija* byloje.²³ Pateikęs pastarojo sprendimo ištraukas teismas nurodė, kad šiame precedente svarbiausias išvados (konvencijos pažeidimo) pagrindas buvo faktas, kad prokuroras nedalyvavo visame teismo procese – taip pat kaip ir sprendžiamojame byloje.²⁴ Pateikęs pagrindimą, kodėl bylos nėra skirtingos, teismas pateikė analogišką galutinę išvadą kaip ir precedentiniame sprendime – kad buvo pažeisti konvencijos keliami teisingo teismo proceso reikalavimai. Labai charakteringai toks argumentavimas buvo panaudotas ir *Tożyczka v. Lenkija* byloje. Motyvuojamosios sprendimo dalies pabaigoje, aptarus nagrinėjamos bylos aplinkybes, nurodyta: „<...> teismas laikosi nuomonės, kad ši situacija yra artima buvusiai *San Leonard Band Club v. Malta* byloje <...>“.²⁵ Po šio teiginio iškart buvo pateikta galutinė išvada dėl to, ar nagrinėjamoje byloje galima konstatuoti konvencijos pažeidimą.

Ne kartą minėta, kad tokia analogija, pateikianti tiesioginį pagrindą rezoliucinei sprendimo daliai, skirtingai nei visi kiti šiame darbe aptariami teismų precedentų panaudojimo tipai, pasižymi visos bylos gretinimu su ankstesniąja precedentine. Tačiau kai kurie atvejai, kai atliekamas toks gretinimas, išsiskyrė iš įprastinės precedento analogijos tuo, kad tiesiogiai nesuponavo bylos išvados. Jie gali būti skirstomi į dvi rūšis: preliminariąją analogiją ir bylų skirtumo aptikimą (angl. *distinguishing*²⁶).

Preliminarioji teismo precedento analogija pasižymėjo tuo, kad paprastai buvo pateikiama kartu su motyvuojamosios dalies *įžanga* ir ankstesnis teismo sprendimas nebuvo aiškiai nurodomas kaip galutinės išvados nagrinėjamojoje byloje pagrindas. Dažniausiai tai būdavo savotiškas paminėjimas tarp kitko, kad egzistuoja sprendimas panašioje ankstesnėje byloje. Pavyzdžiui, vienoje byloje, kurioje teismas konstatavo, kad pareiškėjo abejonės nacionalinių teismų nepriklausomumu buvo objektyviai pagrįstos, EŽTT, prieš dėstydamas šią išvadą pagrindžiančius argumentus, nurodė, kad „byloje *Sovtransavto Holding v. Ukraina* keli politikai, tarp kurių buvo ir Ukrainos Prezidentas, skatino teismą ginti „Ukrainos gyventojų interesus“. Teismas rado pareiškėjų teisės į teisingą, viešą bylos nagrinėjimą, vykdomą nepriklausomo ir nešališko teismo, pažeidimą, atsižvelgdamas, *inter alia*, į vykdomosios valdžios kišimąsi į teismo procesus“.²⁷ Tai buvo vienintelis šio precedentinio sprendimo paminėjimas, todėl galima teigti, kad jis sprendime nėra pateikiamas kaip svarbiausias išvados pagrindas. Taigi preliminarioji analogija veikia kaip savotiškas argumentavimo orientyras, vienas iš argumentų, suteikiančių sprendimui išsamumo, autoritetingumo. Tačiau sunku rasti įtikinamų priežasčių, kodėl paminėjus panašų precedentą jis neturėtų būti palyginamas išsamiau, taip įvertinant, ar galima analogiją pasitelkti sprendimo išvadai pagrįsti. Preliminariosios analogijos atvejais tai nebuvo atliekama ir teismo pozicija dėl to, ar bylos yra analogiškos, ar ne, liko neaiški.

Pastarojo trūkumo padeda išvengti analizuotose bylose pastebėta **bylų skirtumo aptikimo** (angl. *distinguishing*) praktika. Pasak kai kurių autorių, tai yra viena iš dviejų galimų mėginimo pritaikyti precedento analogiją baigčių – arba konstatuojama, kad bylos analogiškos ir todėl turi būti analogiškai sprendžiamos, arba konstatuojama, kad bylos yra skirtingos ir todėl neprivalo būti sprendžiamos analogiškai²⁸ (tai, žinoma, nereiškia, kad privalo būti sprendžiamos skirtingai). Toks konstatavimas, kartu paminint ir skirtumą, yra reikalingas, kadangi juo išvengiama teisinį neapibrėžtumą didinančios

²³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Krivoshapkin v. Rusija*, pareiškimo Nr. 42224/02, pastr. 41–42.

²⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Krivoshapkin v. Rusija*, pareiškimo Nr. 42224/02, pastr. 43–44.

²⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Tożyczka v. Lenkija*, pareiškimo Nr. 29995/08, pastr. 44.

²⁶ Plačiau apie bylų skirtumo aptikimą (angl. *distinguishing*) žr. tarp kitų šaltinių *Lamond G. Precedent and Analogy in Legal Reasoning // The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2008, p. 3, 9, 17 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://plato.stanford.edu/entries/legal-reas-prec/>> [žiūrėta 2012-05-10].

²⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 9 d. sprendimas byloje *Kinsky v. Čekijos Respublika*, pareiškimo Nr. 42856/06, pastr. 88.

²⁸ *Lamond G. Precedent and Analogy in Legal Reasoning // The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2008, p. 3, 9, 17 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://plato.stanford.edu/entries/legal-reas-prec/>> [žiūrėta 2012-11-22].

precedentų konkurencijos. Vėliau gali atsirasti bylų, kurios būtų panašios į abi, o jeigu sprendžiant būtų panašus ankstesnis sprendimas net nepaminimas arba panaudojamas taip, kaip buvo apibūdinta preliminarioji analogija, vėliau gali būti neaišku, kuris iš sprendimų yra taikytinas ir kodėl. Taip pat tai svarbu ir bylos šalims, kadangi sprendimą padaro įtikinamesnį. Suprantama, kad išsprendus būtų kitaip, negu buvo išspręsta panaši ankstesnioji (kuria galbūt net buvo nurodžiusios bylos šalys), sprendimo įtikinamumą padidintų tai, kad jame būtų įvardytas šių bylų skirtumas, ir nutiktų priešingai, jei apie šių bylų panašumą ir skirtingumą apskritai būtų nutylėta. Vieną iš pavyzdžių galima matyti *Mimosbvilii v. Rusija* byloje, kurioje pareiškėjas abejones nacionalinio teismo nešališkumu grindė aplinkybe, kad teisėjas jau dalyvavo sprendžiant ankstesnę bylą dėl susijusių nusikalstamų veikų, kurioje buvo teisiškai pareiškėjo bendrininkai.²⁹ Sprendimo tekste buvo atkreiptas dėmesys į ankstesnį sprendimą *Ferrantelli ir Santangelo v. Italija* byloje, kur buvo konstatuotas konvencijos pažeidimas labai panašiu pagrindu.³⁰ Tačiau teismas konstatavo, kad sprendžiamojoje byloje, skirtingai negu *Ferrantelli ir Santangelo v. Italija*, ankstesniam nacionalinio teismo sprendimui buvo teikiamas kitoks vaidmuo: pareiškėjo atžvilgiu priimtame nacionalinio teismo sprendime ankstesnysis susijęs sprendimas nebuvo naudojamas kaip informacijos šaltinis, o minimas tik tarp kitko.³¹ Taip pat nacionalinėje proceso teisėje buvo eksplicitiškai nurodyta, kad ankstesnysis sprendimas minimu atveju neturėjo *res judicata* galios ir teismas privalėjo iš naujo įvertinti kaltinimus, pasikliaudamas tik šios bylos nagrinėjime tirtais įrodymais. Dėl šių aplinkybių teismas nustatė, kad sprendžiamoji byla nėra analogiška *Ferrantelli ir Santangelo v. Italija* bylai.³² Panašių argumentavimo pavyzdžių, kur EŽTT konstatavo, kad nagrinėjama byla skiriasi nuo ankstesniosios (ar ankstesniųjų) ir dėl to neprivalo būti sprendžiama analogiškai, galima rasti ir kituose sprendimuose.³³

Jau buvo minėta, kad panašių bylų skirtumo identifikavimas yra naudingas dėl aiškumo vėliau sprendžiant precedentų konkurencijos klausimus ir dėl sprendimo įtikinamumo. Atskirai galima aptarti klausimą, kada egzistuoja poreikis jį pateikti. Preziumuotina, kad, visas panašias anksčiau išspręstas bylas sustačius į vieną gretą, bylų skirtumas nurodomas tos bylos atžvilgiu, kuri iliustruoja kritinę panašumo ribą, kurią peržengus bylos jau turėtų būti sprendžiamos analogiškai. Žinoma, tai nėra universalus kritinės precedentų taikytinumo ribos apibrėžimas, kadangi faktinių aplinkybių skirtumai gali būti visiškai skirtingo pobūdžio, gali atsirasti naujų bylų, kurios išspraustų ir toliau nustumtų anksčiau ribine buvusią bylą ir pan. Tačiau sprendžiant, ar verta eksplicitiškai nurodyti bylų skirtumą, šis hipotetinis modelis gali būti vienas iš kriterijų nustatant, kada turėtų būti įvardijamas skirtumas nuo pačios panašiausios bylos, kuri dar nėra pakankamai panaši, kad abi bylos privalėtų būti sprendžiamos analogiškai.

Taip pat manytina, kad bylų skirtumo identifikavimas turėtų būti atliekamas, jeigu byloje viena iš šalių iškėlė motyvuotą siūlymą dėl analogijos taikymo. Tokiu atveju baigiamajame sprendime teismas, jei siūlymas nebuvo absurdiškas, turėtų dėl jo pasisakyti arba analogiją pritaikydamas, arba identifikudamas tarp bylų skirtumą. Priešingu atveju būtų galima abejoti, ar nebūtų pažeista asmens teisė į teisingą teismą. Poreikis teismui pasisakyti dėl šalių iškeltų argumentų gali būti kildinamas ir iš pačios EŽTK: *Taxquet v. Belgija* bylos sprendime EŽTT yra įvardijęs kai kuriuos su tuo susijusius principus.³⁴ Pasak jo, kaltinamojo suvokimui apie tai, dėl ko jis nuteisiamas, didžiausią reikšmę turi nuosprendyje pateikiami motyvai, todėl nacionaliniai teismai turi pakankamai aiškiai nurodyti pagrindus, kuriais grindžia savo sprendimą. Taip pat EŽTT pabrėžė, kad motyvuoti sprendimai būna kaip įrodymas, jog šalys buvo išklaustytos, o tuomet proceso dalyviai gali būti ir labiau linkę su sprendimu sutikti.³⁵ Nors buvo pripažinta, kad teismai neprivalo pateikti išsamaus atsakymo į kiekvieną iškeltą

²⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Mimosbvilii v. Rusija*, pareiškimo Nr. 20197/03, pastr. 111.

³⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje *Ferrantelli ir Santangelo v. Italija*, pareiškimo Nr. 19874/92, pastr. 59–60.

³¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Mimosbvilii v. Rusija*, pareiškimo Nr. 20197/03, pastr. 117.

³² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Mimosbvilii v. Rusija*, pareiškimo Nr. 20197/03, pastr. 117.

³³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Central Mediterranean Development corporation limited v. Malta*, pareiškimo Nr. 18544/08, pastr. 34; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovskij-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02, pastr. 80.

³⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Taxquet v. Belgija*, pareiškimo Nr. 926/05, pastr. 83–92.

³⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Taxquet v. Belgija*, pareiškimo Nr. 926/05, pastr. 91.

argumentą, tačiau, pasak EŽTT, iš sprendimo turi būti aišku, kad į visus esminius klausimus buvo atsižvelgta.³⁶ Todėl tais atvejais, kai nėra identifikuojamas skirtumas nuo tokios ankstesnės bylos, už kurią yra aibė panašesnių bylų į nagrinėjamąją (tačiau vis dar nepakankamai panašių, kad galėtų būti taikomos sprendžiamojame byloje), didelė žala nėra padaroma. Tačiau kai šalis buvo iškėlusį klausimą dėl precedento analogijos, o teismas nusprendė bylą išspręsti kitaip negu šalies pasiūlytame precedente, aptarti bylų panašumą turėtų būti atsisakoma tik tada, kai siūlymas yra išties absurdiškas.

Dėl šių modelių recepcijos Lietuvos teisinėje sistemoje atsakymą reikėtų diferencijuoti. Manytina, kad tipišką analogiją, kada precedentas pasitarnauja kaip tiesioginis pagrindas galutinei sprendimo išvadai, Lietuvos praktikai nebūtų didelė naujovė. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau vadinama – Konstitucinis Teismas) savo jurisprudencijoje ne kartą yra minėjęs maksimumą „tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat“,³⁷ kuri iš esmės ir atspindi tokios precedento analogijos esmę. Be to, toks precedento taikymas žinomas ir Lietuvos teisės moksle.³⁸ Tačiau nacionalinėje doktrinoje sunkiau aptikti užuominų apie preliminariąją analogiją ar bylų skirtumo aptikimo procesą. Kaip buvo minėta, preliminarus bylų lyginimas, nepateikiant aiškaus atsakymo dėl to, ar bylos yra analogiškos, ar turi būti sprendžiamos analogiškai, yra abejotino tikslingumo – turėtų būti iki galo pritaikoma analogija arba aiškiai įvardijamas bylų skirtumas. Su tuo sutinkant, skatintinu perimti pavyzdžiu lieka pripažinti bylų skirtumo konstatavimą. Kaip buvo minėta, tai prisideda prie teismų praktikoje įtvirtinto teisinio reguliavimo aiškumo ir teismo sprendimo įtikinamumo.

2.5. Kito pobūdžio argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožai

Dažnai prie nuorodos į ankstesnius savo sprendimus EŽTT pateikia ir savotišką komentarą, nurodantį, kokių atžvilgiu precedentas yra naudojamas, e. g. tik specifiniu aspektu (*mutatis mutandis*); kaip vienas pavyzdys iš daugelio ir pan. Kai kurie iš tokių komentarų ypatingo vaidmens neatlieka, tačiau galima buvo aptikti ir tokių, kurie suteikė precedentui specifinį vaidmenį. Dauguma tokių komentarų buvo būdingi daugiau negu vienam darbe išskirtam precedentų taikymo tipui, taigi neturėtų būti siejami išimtinai su kuriuo nors vienu šiame darbe išskirtu tipu, nebent tik galėtų būti apibūdinami kaip kiek labiau būdingi tam tikram tipui.

Viena tokių priemonių grupių yra atvejai, kai prie nuorodos į ankstesnius sprendimus nurodoma „žr. tarp kitų“ (angl. *see among others*; *see, among many other authorities*; *see, for example*).³⁹ Tuo pabrėžiama, kad įvardijamas precedentas nėra vienintelis, kuriuo remiantis galima gauti minėtą išvadą. Aplinkybė, kad yra ir daugiau panašių sprendimų, iliustruoja išvados pagrįstumą, kadangi suponuoja teiginį, jog išaiškinimas plačiai paplitęs – tai yra vienas iš teismų praktikoje slypinčių teisinių taisyklių svorį lemiančių veiksnių.

Taip pat buvo galima rasti komentarų, kuriais nurodoma, kad ankstesnis teismo sprendimas aktualus tik specifiniu aspektu. Tai išreiškiama formuluotėmis „*mutatis mutandis*“, „žr. su reikiama pakeitimais“ (angl. *see with necessary changes made*) ar „šiuo atžvilgiu“ (angl. *see in this respect; in this connection*).⁴⁰ Šios citavimo priemonės ypač aktualios, kai teismų sprendimai pasitelkiami tirtinoms aplinkybėms identifikuoti ir teisiškai kvalifikuoti pavienį faktą – kai precedentas taikytinas, nors bylos ir nėra visiškai analogiškos. Tačiau pažymėtina, kad, šiais tikslais naudojant ankstesnį sprendimą, ne visada buvo nurodoma, jog precedentas aktualus tik specifiniu aspektu.

³⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Taxquet v. Belgija*, pareiškimo Nr. 926/05, pastr. 91.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // *Žin.*, 1994, Nr. 46-851.

³⁸ *Mikelėnienė D., Mikelėnas V.* Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999, p. 230–231; *Vaišvila A.* Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, p. 313–316; *Vansevičius S.* Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000, p. 204–205.

³⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Mimosvbili v. Rusija*, pareiškimo Nr. 20197/03, pastr. 113; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovskiy-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02, pastr. 46, 47, 76; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Krivoshapkin v. Rusija*, pareiškimo Nr. 42224/02, pastr. 39, 60.

⁴⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Szybusz v. Jungtinė Karalystė*, pareiškimo Nr. 8400/07, pastr. 89; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Sutyagin v. Rusija*, pareiškimo Nr. 30024/02, pastr. 190.

Ypatingą dėmesį derėtų atkreipti į tas citavimo priemones, kuriomis remiantis išvadai gauti būdavo pasitelkiami precedentai, kuriuose aplinkybės buvo priešingos esančioms nagrinėjamojoje byloje ir atitinkamai joje buvo prieita prie priešingos išvados. Analizuotuose sprendimuose tam buvo taikomos atvirkštinės implikacijos⁴¹ (angl. *converse implication*) ir *a contrario*⁴² kategorijos. Pastarąjį argumentavimo būdą A. Peczenikas apibūdina pavyzdžiu: jei turime premisą „visiems šachmatų žaidėjams suteikiama narystė klube“, iš jos seka išvada „bridžo žaidėjams nėra suteikiama narystė klube“. Abstrakčia forma tai galima išreikšti šitaip: „G yra privaloma tik tuomet, jei egzistuoja C“, iš ko išeity išvada „jei C nėra, G nėra privaloma“. Tačiau, pasak Peczeniko, ši logikos taisyklė galutinio atsakymo nepateikia, nes palieka klausimą, „ar tokia premisa turėtų apimti žodį „tik“, į kurį kiekvienu konkrečiu atveju atsakymo turi būti ieškoma remiantis teisės stabilumo, prognozuotumo ir kitais moraliniais kriterijais“.⁴³ Atsakius į minėtą klausimą neigiamai, toks argumentas netenka savo svorio. Atvirkštinė implikacija taikoma, kai egzistuoja teisinę reikšmę turinčios tokio paties pobūdžio aplinkybės sprendžiamojame ir precedentinėje byloje, e. g. abiejose teisėjas bylos nagrinėjimo metu pakomentavo teisinį ginčą, tačiau vienu atveju tą atliko neutraliai, o kitu – pademonstruodamas išankstinį nusistatymą dėl bylos baigties. Kai precedentinėje byloje galima aptikti aplinkybės ir teisinės pasekmės ryšį „jei C, tada G“, o sprendžiamojame byloje yra priešinga to paties pobūdžio aplinkybė, kai kuriais atvejais tai gali būti vienas iš argumentų, kad turėtų kilti ir priešinga teisinė pasekmė (*a contrario*).⁴⁴

Manytina, kad šie argumentavimo bruožai yra pravartūs, jeigu sutinkame, kad siektina vietoj aiškaus teisės šaltinio neturinčių spekuliatyvių argumentų dažniau naudoti iš anksto viešai paskelbtą teisės šaltinį – teismo precedentą. Tikėtina, kad šių priemonių akceptavimas leistų taikyti precedentus dažniau ir įvairesnėse situacijose – kai nėra išspręsta ankstesnių visiškai analogiškų bylų, ankstesnius sprendimus būtų galima panaudoti tik specifiniu aspektu ar pan.

2.6. Argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožai kitose bylų kategorijose

Empirinės analizės rezultatų patikimumą užtikrina tai, kad tiriami tik vienos specifinės kategorijos bylų – dėl EŽTK 6 str. įtvirtinto nešališkumo reikalavimo – sprendimai. Todėl patikimai teigti galima tik tai, kad identifikuoti bruožai būdingi būtent šios kategorijos bylų sprendimams, o kitose jų gali ir nepasitaikyti arba ten gali vyrėti kitokie argumentavimo bruožai. Tačiau vertėtų patikrinti, ar aptartųjų argumentavimo bruožų gali būti ir kitų EŽTT kategorijų bylų sprendimuose. Tą galima atlikti ir netaikant tokios metodikos, kokia buvo pasitelkta tiriant sprendimus byloje dėl teismo nešališkumo (pačiam analizuojant visus į tyrimo objektą patenkančius precedentų taikymo atvejus), o tik pateikiant atskirus sprendimus, kuriuose gali būti aptinkami tokie argumentavimo bruožai. Tai leistų patikrinti prielaidą, ar kitose bylų kategorijose EŽTT naudoja šiuos argumentavimo bruožus, bet neleistų daryti išvadų dėl to, kiek jie yra dažni ir svarbūs. Taip pat liktų neatsakyta į klausimą, ar EŽTT sprendimuose kitų kategorijų byloje galima rasti kitokių būdingų argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožų.

Rėmimasis teismų praktikoje slypinčiais principais ir abstrakčiomis normomis gali būti aptinkamas įvairių kategorijų EŽTT sprendimuose. Pavyzdžiui, *Sakbnovskij v. Rusija* byloje,⁴⁵ vertindamas, ar valstybė įvykdė EŽTK 6 straipsnio pažeidimą teisės į teisinę pagalbą atžvilgiu, EŽTT nurodė *Artico v. Italija* bylos sprendime⁴⁶ įtvirtintą principą, kad konvencija skirta „užtikrinti teises, kurios yra ne teorinės ir tariamos, o teisės, kurios yra praktinės ir efektyvios“⁴⁷. *Nechiporuk ir Yonkalo v.*

⁴¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Parlov-Tkalcic v. Kroatija*, pareiškimo Nr. 24810/06, pastr. 89.

⁴² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Frankovicz v. Rusija*, pareiškimo Nr. 53025/09, pastr. 62, 64; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 12 d. sprendimas byloje *Haci Zen v. Turkija*, pareiškimo Nr. 46286/99, pastr. 93.

⁴³ Peczenik A. *On Law and Reason*. Springer Science, Business Media B. V., 2008, p. 322–323.

⁴⁴ Koshy T. *Discrete Mathematics with Applications*. London: Elsevier Academic Press, 2004, p. 11–12.

⁴⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 2 d. sprendimas byloje *Sakbnovskij v. Rusija*, pareiškimo Nr. 21272/03.

⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1980 m. gegužės 13 d. sprendimas byloje *Artico v. Italija*, pareiškimo Nr. 6694/74.

⁴⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 2 d. sprendimas byloje *Sakbnovskij v. Rusija*, pareiškimo Nr. 21272/03, pastr. 95, 97.

Ukraina byloje buvo vertinama, ar apkaltinamojo nacionalinio teismo nuosprendžio motyvuotumo stoka neprieštaravo EŽTK 6 str. reikalavimams. Sprendime dėl šios bylos EŽTT pasirėmė *García Ruiz v. Ispanija* bylos sprendime suformuluotu principu: „Teismas pažymi, kad, atsižvelgiant į ankstesnę praktikoje nusistovėjusį principą, susijusį su tinkamu teisingumo administravimu, teismų ir kitų ginčus sprendžiančių institucijų sprendimuose turi būti adekvačiai nurodomi motyvai, kuriais sprendimas yra grindžiamas“.⁴⁸ Pirmasis *Sakbunovskij v. Rusija* bylos pavyzdys iliustruoja teismų praktikoje suformuotų deklaratyvių ir abstrakčių principų taikymą. Minėtuojų *Nechiporuk ir Yonkalo v. Ukraina* bylos atveju pasitelkiama siauresnė ir konkretesnė normatyvinio pobūdžio taisyklė.

Joanna Szulc v. Lenkija byloje dėl EŽTK 8 str. numatytos privataus gyvenimo apsaugos pažeidimo teismas ankstesnius savo sprendimus panaudojo atrinkdamas bylai reikšmingus tirtinus faktus: „Be pirminių negatyvių išpareigojimų (valstybės išpareigojimų nesikišti į privatų gyvenimą), 8 str. galima pripažinti esant ir pozityvių pareigų, neatskiriamų nuo tinkamos pagarbos privačiam gyvenimui. Nustatant, ar toks pozityvus išpareigojimas egzistuoja, turi būti vertinama teisinga pusiausvyra tarp bendrojo visuomenės intereso ir konkuruojančio individualaus asmens intereso, taip pat tam tikra apimtimi atsižvelgiant ir į 8 str. tikslus.“⁴⁹ Toliau, pateikdamas keletą nuorodų į kitus savo sprendimus ir išdėstęs sprendžiamos bylos argumentus, EŽTT konstatavo, kad šiuo atveju valstybė turėjo pozityvią pareigą privataus gyvenimo apsaugos atžvilgiu ir jos nesilaikė, taip pažeisdama EŽTK 8 str.⁵⁰

Kitose kategorijų bylose EŽTT ankstesniais savo sprendimais taip pat remiasi ir teisiškai kvalifikuodamas pavienius bylos faktus. Vienas iš būdingų pavyzdžių suformuluotas bylos *N. B. v. Slovakija* sprendime.⁵¹ Šioje byloje buvo nustatytas 3 str. įtvirtinto kankinimų draudimo pažeidimas. Jo pagrindu buvo pripažinta pareiškėjos sveikatai turėjusi įtakos procedūra, atlikta gimdymo metu. Pareiškėja teigė, kad ši procedūra sukėlė neigiamas pasekmes jos fizinės ir psichologinės sveikatos būklei, santykiams su artimaisiais ir bendruomene.⁵² Pareiškėja pripažino, kad ji buvo davusi rašytinį sutikimą šiai procedūrai, tačiau teigė, kad tai atliko būdama apsvaigusi nuo skausmą malšinančių vaistų. Dėl abejonių pacientės sutikimo validumu svarbiausiu byloje tapo klausimas, ar ši procedūra, kaip teigė valstybės atstovai, buvo pateisinama dėl jos reikalingumo siekiant išsaugoti gyvybę. Pasiremdamas savo ankstesniu sprendimu EŽTT glaustai nurodė, kad byloje vertinama medicininė procedūra negali būti traktuojama kaip reikalinga gyvybės išsaugojimui⁵³ – teisiškai kvalifikavo pavienį bylos faktą. Tai konstatavęs, EŽTT nurodė, kad liko įvertinti, ar procedūra ir jos pasekmės buvo tokios sunkios, kad galėtų būti kvalifikuotos kaip 3 str. numatyto kankinimų draudimo pažeidimas,⁵⁴ ir šiam klausimui iširti skyrė daugiausia dėmesio likusioje sprendimo dalyje.

Teismo precedento analogijų, kai ankstesnysis sprendimas pasitelkiamas kaip tiesioginis pagrindas galutinei sprendimo išvadai nagrinėjamoje byloje, taip pat galima aptikti ne vien sprendimuose dėl nešališkumo. *Dayanan v. Turkija* byloje sprendžiamas, ar nebuvo pažeistas 6 str. numatyto rungtyniško proceso reikalavimas, EŽTT nurodė, kad anksčiau yra nagrinėjęs identišką bylą, kurioje buvo aptiktas EŽTK pažeidimas, tad atitinkamai konstatavo, jog valstybė pažeidė konvencijos keliamus reikalavimus ir nagrinėjamoje *Dayanan v. Turkija* byloje.⁵⁵ *Tarariyeva v. Rusija* byloje, kur buvo konstatuotas EŽTK 2 str. įtvirtintos žmogaus teisės į gyvybę pažeidimas, vienas iš sprestų klausimų buvo tai, ar pareiškėja turėjo galimybę valstybėje išsireikalauti žalos atlyginimą civiline tvarka. Sprendžiant šį klausimą EŽTT pažymėjo, kad jau yra nagrinėjęs šiuo atžvilgiu panašią bylą, tačiau vėliau pridūrė, kad *Tarariyeva v. Rusija* atvejis nėra jai analogiškas, ir konkrečiai nurodė faktinių aplinkybių skirtumą, dėl kurio situacijos

⁴⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje *Nechiporuk ir Yonkalo v. Ukraina*, pareiškimo Nr. 42310/04, pastr. 272.

⁴⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Joanna Szulc v. Lenkija*, pareiškimo Nr. 43932/08, pastr. 84.

⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Joanna Szulc v. Lenkija*, pareiškimo Nr. 43932/08, pastr. 94–95.

⁵¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *N. B. v. Slovakija*, pareiškimo Nr. 29518/10.

⁵² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *N. B. v. Slovakija*, pareiškimo Nr. 29518/10, pastr. 68.

⁵³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *N. B. v. Slovakija*, pareiškimo Nr. 29518/10, pastr. 73–74.

⁵⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *N. B. v. Slovakija*, pareiškimo Nr. 29518/10, pastr. 75.

⁵⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. spalio 13 d. sprendimas byloje *Dayanan v. Turkija*, pareiškimo Nr. 7377/03, pastr. 35–36.

negalėtų būti traktuojamos analogiškai⁵⁶ – atliko bylų skirtumo identifikavimą (angl. *distinguishing*). Preliminarioji analogija, motyvuojamosios dalies pradžioje tarp kitko užsimenant, kad EŽTT yra priėmęs sprendimų panašiose ankstesnėse bylose, taip pat būdinga kitų kategorijų bylų sprendimams: pavyzdžiui, *Austrianu v. Rumunija* bylos sprendime dėl 3 str. numatyto kankinimų draudimo,⁵⁷ *Ryakib Biryukov v. Rusija* bylos sprendime dėl 6 str. įtvirtintų su proceso viešumu susijusių principų pažeidimo⁵⁸ ir kt.

⁵⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje *Tarariyeva v. Rusija*, pareiškimo Nr. 4353/03, pastr. 99–100.

⁵⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Austrianu v. Rumunija*, pareiškimo Nr. 16117/02, pastr. 70.

⁵⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. sausio 17 d. sprendimas byloje *Ryakib Biryukov v. Rusija*, pareiškimo Nr. 14810/02, pastr. 33–36.

III. EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO ARGUMENTAVIMO BRUOŽŲ RECEPTIJOS LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE PRIELAIDOS

3.1. Teisinių sistemų kontekstų ypatumai

Kaip buvo minėta, Lietuvoje egzistuoja poreikis plėtoti precedento doktriną. Vienas iš būdų tai atlikti yra perimant į nacionalinę teisinę sistemą pavyzdžius iš kitų teisinių sistemų. Tačiau pirmiausia reikėtų kelti klausimą, ar konkretūs kitos teisinės sistemos elementai gali būti perkelti į Lietuvos teisinę sistemą. Dėl konteksto specifikos ne visada perkėlimas gali nulemti pageidaujamus rezultatus. Todėl šiame darbe verta atskirai aptarti argumentavimo teismų precedentais kontekstų skirtynes bei bendrybes Lietuvos nacionalinių teismų ir EŽTT praktikoje.

Svarbus šių dviejų kontekstų skirtumas yra teisinio reglamentavimo specifika. EŽTT yra tarptautinės sutarties – EŽTK – taikytojas, kurios eksplicitiškai išreikštas turinys yra itin glaustas. Jau buvo minėta, kad, be savo praktikos, bylose dėl nacionalinio teismo nešališkumo EŽTT belieka remtis tik trumpa konvencijos formuluote „nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama <...> nešališko teismo“. Be to, EŽTK nuo nacionalinės teisės skiriasi tuo, kad yra kur kas rečiau koreguojama – nuo konvencijos gimimo 1950 metais šiandien ji buvo koreguota tik negausiu skaičiumi protokolų.⁵⁹ Nacionaliniai teismai taiko įstatymus, įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus, kurių lingvistinis turinys yra nepalyginamai platesnis ir gali būti kur kas dažniau ir lengviau koreguojamas, pildomas. Šis skirtumas leidžia manyti, kad EŽTT gerokai dažniau susiduria su situacijomis, kuriose jo taikoma konvencija pažodžiui nepateikia aiškaus atsakymo, arba teismui tenka pagrįsti išimtis iš nusistovėjusių (kartais – pasenusių) taisyklių. Daugumoje tokių situacijų teismo sprendimais sukuriama precedentai. O nacionaliniai teismai dėl santykinai išsamesnio reglamentavimo, lengvesnio kelio teisę pritaikyti prie kintančių visuomeninių santykių tokioje padėtyje atsiduria rečiau. Dėl to galima konstatuoti šiam darbui reikšmingą skirtybę – EŽTT precedentų vaidmuo yra kur kas reikšmingesnis, kadangi juose slypi santykinai didesnė teisinio reglamentavimo dalis (lyginant su slypinčia statutinėje teisėje). Manytina, kad šis skirtumas labiau pasireiškia kaip dažnesnis rėmimasis precedentais, kaip teisės šaltiniais, teisiniuose ginčiuose. Tačiau tai, kad EŽTT savo ankstesniais sprendimais dėl glausto eksplicitinio EŽTK turinio tenka remtis dažniau, savaime neturėtų būti laikoma itin dideliu skirtumu, pateisinančiu skirtingą argumentavimo metodiką. Susidūrus su tokia situacija, kai precedentą reikia taikyti (statutinė teisė nepateikia aiškaus atsakymo), teigti esant šiam klausimui reikšmingai skirtingą EŽTT ir Lietuvos teismų precedentų, kaip šaltinių, svorį nėra pagrindo – nors EŽTT praktikoje precedentais gal ir tenka remtis dažniau, Lietuvoje teismų sprendimai visgi yra privalomą galią turintis teisės šaltinis.⁶⁰

Kitas kontekstų ypatumas yra tas, kad sprendžiant teisės klausimus EŽTT tenka remtis tik savo precedentais, o nacionaliniams teismams – ne tik savo, bet ir kitų tos pačios pakopos, aukštesnės pakopos, kitos kompetencijos teismų (specializuotiems teismams – bendrosios kompetencijos teismų ir atvirkščiai) bei Konstitucinio Teismo jurisprudencija. Čia gali kilti abejonių, kadangi šie saitai gali suponuoti skirtingas pasekmes, kurios iš dalies aptartos Konstitucinio Teismo doktrinoje.⁶¹ Todėl manytina, kad aptariamais argumentavimo bruožais pirmiausia gali būti pasitelkiami remiantis tos pačios arba aukštesnės pakopos ir tos pačios kompetencijos teismų precedentais. Visais kitais atvejais turėtų būti atsižvelgiama, *inter alia*, į specifika, kylančią iš minėtųjų teismus siejančių saitų, teismo precedento doktrinos tikslus, bendruosius teisės principus ir kitą aktualų kontekstą.

⁵⁹ Europos Taryba. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir protokolai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?MA=3&CM=7&CL=ENG>> [žiūrėta 2012-11-22].

⁶⁰ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Žin., 1994, Nr. 46-851.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas.

3.2. Su teismo precedento doktrinos tikslais susijusios potencialios recepcijos grėsmės

Siūlant į nacionalinę praktiką perkelti EŽTT argumentavimo bruožus, neišvengiamai reikėtų įvertinti ir bendro pobūdžio grėsmes, kurios galėtų kilti dėl skirtingų kontekstų specifikos. Suprantama, tokio vertinimo visapusiškumas bus tik santykinis, kadangi visas grėsmes numatyti yra labai sudėtinga. Manytina, kad patikimiausią rezultatą pateiktų atsižvelgimas į precedentinės teisės privalomumą pagrindžiančius tikslus. Lietuvos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje iš jų labiausiai akcentuojamas teisės prognozuotumas.⁶² Be jo, dar galima išvėgti ir tokius su juo glaudžiai susijusius siekius: asmenų teisėtų lūkesčių apsaugos, teismų praktikos vienodumo ir sąlygų pasireikšti šališkiems ir subjektyviems sprendimams apsunkinimo.⁶³ Taip pat atskirai verta aptarti ir su teismo precedento doktrina susijusį asmenų lygybės prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus reikalavimą (numatytą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str.⁶⁴), teisės statiškumo grėsmę ir iššūkį konstitucinio valdžių padalijimo bei tautos valdymo per demokratiškai išrinktus atstovus principams (numatytą, *inter alia*, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 4 ir 5 str.).

Prieš aptariant šiame darbe pristatytų argumentavimo bruožų perėmimo Lietuvos teisinėje sistemoje poveikį išvardytiems siekiams užtikrinti, reikia pažymėti, kad šių bruožų pasitelkimas konkreitiems sprendimams pagrįsti gali sukelti dvejopas pasekmes. Kartais jie gali neturėti reikšmės galutinei teismo sprendimo išvadai, o kartais – ją nulemti iš esmės. Pirmuoju atveju perimti argumentavimo bruožai padarytų sprendimus išsamesnius: jau buvo minėta, kad teismų praktikoje nusistovėjusių su byla susijusių principų įvardijimas teismo sprendimo motyvuose nulems didesnį sprendimo išsamumą, tačiau nebūtinai pakeis sprendimo esmę – tikėtina, kad teisėjai juos ir taip žino bei vadovaujasi priimdami sprendimus. Tad jų paminėjimas pasireikštų tik kaip nuodugnesnis bylos šalių informavimas apie teisėjo sprendimą nulėmusias priežastis. Tačiau kartais aptartieji rėmimosi precedentu bruožai gali nulemti ir kitokią išvadą, negu būtų buvusi priimta jų nepasitelkus. Priklausomai nuo to, ar iš EŽTT perimtasis argumentavimo elementas daro tokią įtaką, gali būti diferencijuojamas ir jo ryšys su minėtais precedento doktrinos siekiais. Todėl, kur tai aktualu, toliau darbe precedento doktrinos siekių ir argumentavimo bruožų recepcijos ryšys bus nagrinėjamas šiais dviem pjūviais – kaip iš esmės nulemiantis rezoliucinę sprendimo dalį ir kaip labiausiai prisidedantis tik prie sprendimo motyvų išsamumo.

Teisės **prognozuotumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos** siekiai yra itin glaudžiai tarpusavyje susiję, todėl jų ryšį su potencialiomis grėsmėmis galima aptarti išvien. Abejotina, ar toks argumentavimo bruožų pasitelkimas, kuris pasireiškia tik kaip nuodugnesnis motyvų atspindėjimas sprendime, pažeistų tos bylos šalių teisėtus lūkesčius. Taip pat manytina, kad dėl to jų atžvilgiu nesusiklostytų padėtis, kurioje būtų galima teigti teisę buvus mažiau prognozuojamą, labiau nenuspėjamą. Antra vertus, teisės prognozuotumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos aspektais EŽTT argumentavimo bruožų recepcija gali turėti reikšmės asmenims, kurių santykiuose toks teismo sprendimas turi precedentinę galią (nebe bylos, kurioje priimtas toks sprendimas, šalims). Manytina, kad pastaraisiais atvejais sprendimas, kuriame yra identifikuoti panašių bylų skirtumai (angl. *distinguishing*) arba aiškiai suformuluoti teismų praktikoje slypintys principai, labiau prisidėtų prie teisės prognozuotumo užtikrinimo ir teisėtų lūkesčių apsaugos. Jau buvo minėta, kad sprendime neįvardijus aplinkybės, kuria byla skiriasi nuo kitų panašių, tačiau skirtingai išsprendus bylas, gali kilti neaiškumų dėl precedentų konkurencijos. Čia pažymėtina, kad ir ganėtinai konkrečios precedentų konkurencijos taisyklės⁶⁵ nebūtinai padiktuoatų aiškų atsakymą. Pavyzdžiui, pagal vieną iš tokių konkurencijos taisyklių taikytinumo pirmenybę turi vėliau priimti precedentai. Tačiau ankstesniajam precedentui svarumo gali suteikti tai, kad jį priėmė iš daugiau teisėjų sudaryta kolegija, didesnis suderinamumas su nusistovėjusia praktika ar kiti reikšmingi veiksniai. Be to, neaiškumą tokiu atveju galėtų didinti ir klausimas, ar konkuruojančios precedentinės bylos ištis yra analogiškos ir tarpusavyje konkuruoja kaip pateikiančios skirtingą teisinį reguliavimą, ar jose egzistuoja skirtumas, pagrindžiantis šių atvejų skirtingą traktavimą, ir, jei taip, kuri iš aplinkybių gali būti įvardyta

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas.

⁶³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas.

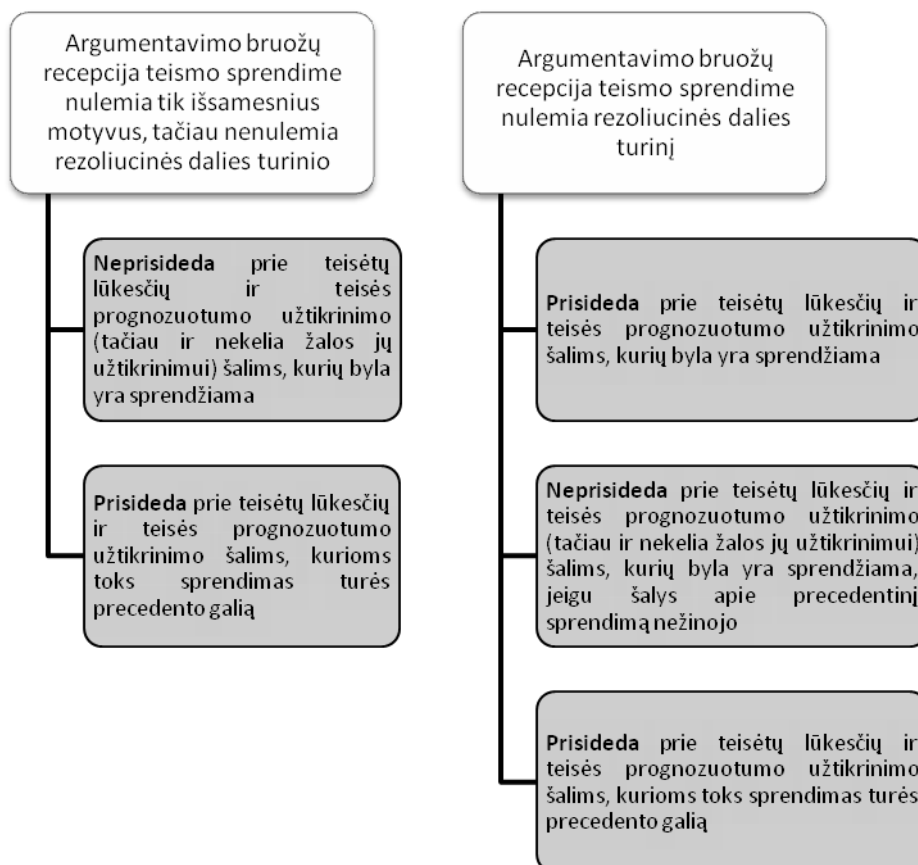
⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992, Nr. 33-1014.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas.

kaip šis skirtumas. Tokiose situacijose teisės reguliavimas gali būti neaiškus ir teisininkams profesionalams. Tačiau jeigu viename iš taip konkuruojančių precedentinių sprendimų būtų aiškiai nurodyta, kad bylos yra skirtingos ir kuo jos skiriasi, neaiškumas būtų mažesnis.

Kiek kitokia įtaka teisės prognozuotumui ir teisėtų lūkesčių apsaugai pasireiškia tais atvejais, kai, perėmus darbe aptartus argumentavimo bruožus, jų pasitelkimas turėtų reikšmės rezoliucinei sprendimo daliai. Teisės prognozuotumo ir teisėtų lūkesčių atžvilgiu tai jau yra svarbu tiek šalims, kurių atžvilgiu priimamas šis sprendimas, tiek asmenims, kuriems šis sprendimas vėliau turės precedento galią. Pastariesiems tokiu argumentavimu teisė taps labiau prognozuojama ir bus labiau užtikrinami teisėti lūkesčiai dėl analogiškų priežasčių, kurios jau buvo aptartos. Tačiau, priešingai negu ankstesnėje situacijoje, čia aptartaisiais argumentavimo bruožais papildytas teismo sprendimas prisidėtų prie šalių, kurių atžvilgiu šis sprendimas priimamas, teisėtų lūkesčių apsaugos ir labiau užtikrintų teisės prognozuotumą. Taip yra todėl, kad aptartieji EŽTT argumentavimo bruožai sudarytų palankesnes sąlygas dažniau ir įvairesniais aspektais remtis ankstesne praktika. O vadovavimasis precedentais, užuot rėmusis spekuliatyviais teisės aiškinimo metodais, manytina, leistų būsimą sprendimą nuspėti lengviau (žinoma, pirmiausia turimi omenyje tie atvejai, kai pažodinis statutinės teisės aiškinimas nepateikia aiškaus atsakymo). Teismo precedentui tokiu atveju tektų iš anksto paskelbto teisės šaltinio vaidmuo. Žinoma, gali susiklostyti tokių situacijų, kuriose abi bylos šalys faktiškai nebūtų žinojusios apie susijusius teismų precedentes. Tačiau tokiu atveju vadovavimasis precedentu savaime nepažeistų jų teisėtų lūkesčių, nebent teismo precedentas diktuočiau kitokį atsakymą, negu yra gaunamas pasitelkiant daugumą kitų teisinio argumentavimo būdų. Tačiau nuo tokio precedento paprastai turėtų būti nukrypstama nurodant bylų skirtumą, o, kai kuriais atvejais, nesant pagrįsto skirtumo – galbūt ir koreguojant precedentinę taisyklę. Tais atvejais, kai precedente slypintis atsakymas neprieštaruoja kitais būdais gaunamam atsakymui, bet bylos šalys vis tiek nežinojo apie precedentinį sprendimą, vadovavimasis precedentu prognozuotumą didintų tik asmenų, kuriems šis sprendimas turės precedento galią, atžvilgiu. Nors prie sprendžiamos bylos šalių teisėtų lūkesčių apsaugos ir neprisidėtų, bet jų ir nepažeistų – būtų priimamas sprendimas, kuris galėjo būti nuspėjamas kitais būdais (o šis atsakymas sutaptų su slypinčiuoju precedente).

2 lentelė. Teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisės prognozuotumo ryšys su EŽTT argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožų recepcija nacionalinėje Lietuvos teisinėje sistemoje

Sutinkant su prielaida, kad, pavykus rasti ankstesnę analogišką bylą, ji leistų patikimiau prognozuoti teisėjo sprendimą, negu tai pavyktų nesant ankstesnio precedento, galima teigti, kad labiau paplitęs vadovavimasis precedentais prisidėtų prie teisėtų lūkesčių ir teisės prognozuotumo užtikrinimo. Tai turėtų įtakos tiek bylos, kurią sprendžiant šie argumentavimo bruožai yra pasitelkiami, šalims, tiek asmenims, kuriems šis sprendimas vėliau turės precedento galią. Aptarti argumentavimo bruožai sudarytų palankias sąlygas teismų precedentus taikyti visapusiškiau. Dėl to, juos perėmus, galėtų padažnėti vadovavimasis teismų precedentais ir atitinkamai teisinėje sistemoje pakilti teisės prognozuotumo užtikrinimo ir teisėtų lūkesčių apsaugos lygis. Taigi manytina, kad aptariamų EŽTT argumentavimo bruožų perėmimas nacionalinių teismų praktikoje ne pakenktų, o tik prisidėtų prie teisės prognozuotumo ir asmenų teisėtų lūkesčių apsaugos užtikrinimo.

Teismų praktikos vienodumas gali būti suprantamas kaip priemonė užtikrinti anksčiau aptartus teisės prognozuotumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos siekius arba kaip savaiminė siekiamybė, liudijanti apie kokybišką teisinės sistemos funkcionavimą. Tačiau, antra vertus, klaidingas šios sąvokos interpretavimas, susijęs su vienodumo pervertinimu, pavertimo savitiksliau, gali būti žalingas. Nors, be abejonės, teismų praktikoje tos pačios teisės kategorijos (e. g. teisiškai reikšmingų sąvokų apibrėžimai, kt.) turėtų būti taikomos vienodai, kartais dėl skirtingo bylų konteksto jos privalo būti traktuojamos skirtingai. Ydinga būtų teigti, kad toks skirtingas traktavimas yra teismų praktikos vienodumo reikalavimo pažeidimas. Kai kuriais atvejais vadovavimasis precedentinėje teisėje slypinčiomis sąvokomis, teisės taikymo taisyklėmis ir kitomis teisiškai reikšmingomis kategorijomis gali neprisidėti nė prie vieno iš kitų teismo precedento doktriną pateisinančių siekių, netgi trukdyti teisingai išspręsti teisinį ginčą. Abstrakčiai kalbant, tokiais atvejais specifinis bylos kontekstas reikalauja kitokio traktavimo ir dėl to galima teigti, kad nukrypimas nuo praktikoje nusistovėjusių kategorijų nėra nusizengimas teismų praktikos vienodumui – kadangi vienodumas sietinas tik su analogiškų situacijų analogišku traktavimu. Kai byla yra kitokia ir egzistuoja pateisinamas faktinis pagrindas kitokiam sąvokos traktavimui, teismo precedento doktrinai veikiau būtų nusižengta, jeigu išimtis nebūtų pritaikyta. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 5 str. tiek, kiek nereglamentuoja šis įstatymas, valstybės tarnautojams yra taikytini darbo santykius reglamentuojantys įstatymai.⁶⁶ Suprantama, kad pastarųjų įstatymų normų prasmė kartais gali būti atskleista išplėstiniu aiškinimu teismų praktikoje. Tačiau tokius išaiškinimus taikant valstybės tarnybos santykiams gali būti atsižvelgiama į šių santykių specifiką – jie gali pasižymėti didesne visuomenine svarba, trečiųjų asmenų teisių varžymu, poreikiu efektyviai panaudoti darbo ištekliams skirtas valstybės lėšas, korupcijos prevencijos poreikiu ir kt. Dėl to minėtieji išaiškinimai kartais gali būti netaikytini bylose dėl valstybės tarnybos santykių ir tai neturėtų būti apibūdinama kaip teismų praktikos vienodumo išlyga, o kaip pagrįstas skirtingų atvejų traktavimas skirtingai.

Kai kurie aptartieji EŽTT argumentavimo remiantis precedentais bruožai gali būti siejami su aukštesne nepageidautino poveikio rizika. Kadangi jų recepcija gali atverti kelią didesniai rėmimosi precedentine teise paplitimui, gali pasireikšti rizika perdėti suabsoliutinti precedentiniuose sprendimuose pateiktus išsamius sprendimą pagrindžiančių principų paaiškinimus, i. e. netaikyti išimties iš precedentinės taisyklės, kai bylų skirtingumas suponuoja poreikį jas spręsti skirtingai.⁶⁷ Taip pat rėmimasis precedentais kvalifikuojant pavienius teisinius faktus sudaro galimybes remtis ankstesniais teismų sprendimais *mutatis mutandis* – skirtingose bylose sutampant tik atskiriems jų fragmentams. Dėl šiam argumentavimo būdai įprasto bylų skirtingumo (panašumo tik tam tikru aspektu) jam būdinga ir rizika, kad teisės išaiškinimu bus pasiremta tokioje byloje, kur egzistuoja kitokią traktavimą pateisinanti faktinė aplinkybė (bylų skirtumas). Antra vertus, klausimas, ar byla nėra pakankamai skirtinga nuo precedentinės, kad būtų sprendžiama skirtingai, būdingas ir analoginiam precedento taikymui, kai juo tiesiogiai grindžiama rezoliucinė sprendimo dalis, o tam tikra apimtimi – net ir statutinės teisės taisyklių taikymui (interpretuojant statutinę teisę kūrybiškai kartais irgi susiduriama su situacijomis, kai apeliuojant į teisingumą, protingumą ir kitus principus per konstitucinę justiciją turi būti sukuriama išimtis iš statutinės teisės taisyklės). Nors tai, kad ši grėsmė galima ir kitur, iki galo jos nepateisina, tačiau, turint tai omenyje, galima svarstyti, ar ši kaina nėra mažesnė už gaunamą naudą. Vargu ar be nuodugnaus empirinio tyrimo įmanoma patikimai atsakyti į klausimą, ar labiau paplitęs rėmimasis teismų precedentais nulemtų dažnesnį nepagrįstą skirtingų situacijų traktavimą analogiškai, ar atneštų daugiau naudos kitų teismo precedento doktrinos siekių labui. Tačiau verta pabrėžti, kad aptariamoji

⁶⁶ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Žin., 1999, Nr. 66-2130.

⁶⁷ Apie šią grėsmę plačiau žr. Posner R. A. Jurisprudencijos problemos. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 41–60, 80–89.

grėsmė yra klaidingo precedentų taikymo pasekmė, kurios galima visiškai ar iš dalies išvengti. Ji galėtų kilti ne dėl to, kad EŽTT argumentavimo bruožų recepcija mažintų teismų praktikos vienodumą, o dėl perdėto vienodumo siekio sureikšminimo. Tačiau jei turima omenyje, kad ankstesni teismo išaiškinimai nėra absoliutūs ir tam tikrose situacijose, tinkamai pagrindus, nuo jų galima nukrypti, grėsmių pasireiškimo rizika gali būti sumažinta. Taip pat pažymėtina, be to, jog EŽTT argumentavimo bruožų recepcijos rizika gali būti labai nedidelė, o jų teikiamą naudą pasiekti kitomis priemonėmis būtų kur kas sunkiau.

Konstitucinis Teismas taip pat yra minėjęs, kad jeigu nėra laikomasi reikalavimo nenukrypti nuo saistančių precedentų ir kitų su juo susijusių reikalavimų, *inter alia*, „duodama pagrindo kilti abejonėms, ar atitinkami bendrosios kompetencijos teismai, priimdami tuos sprendimus, nebuvo **šališki**, ar tie sprendimai nebuvo kitais atžvilgiais **subjektyvūs**“.⁶⁸ Manytina, kad šiame darbe pateikti siūlymai prisidėtų ir prie šio siekio užtikrinimo. Šališko ar kitais atžvilgiais subjektyvaus teisėjo sprendimo grėsmė, ko gero, labiausiai pasireiškia tais atvejais, kada statutinės teisės normos palieka teisėjui didelę diskreciją,⁶⁹ e. g. tenka susidurti su tokiomis vertinamosiomis kategorijomis kaip patirtos neturtinės žalos dydis, priimtinas sąžiningumo, rūpestingumo standartas ar pan. Tokiais atvejais bendrieji teisės principai, įstatymų leidėjo ketinimų ir panašaus pobūdžio teisinio argumentavimo būdai gali nepateikti vieno aiškaus atsakymo. Principai tarpusavyje gali konkuruoti, autentiškųjų įstatymų leidėjo ketinimų susiklosčiusios situacijos atžvilgiu galėjo net nebūti, o tada teisėjui tektų ieškoti, kokie būtų protingo autoriaus ketinimai. Teismų precedentai tokiais atvejais gali padėti rasti konkretesnius atsakymus, e. g. sunku būtų dviprasmiškai interpretuoti panašioje ankstesnėje byloje atliktą bylai reikšmingų faktų atrinkimą – precedente konstatavus, kad atitinkamas faktas tokiose situacijose nėra teisiškai reikšmingas (arba atvirkščiai – yra reikšmingas), lieka mažiau laisvės tokį teiginį interpretuoti dviprasmiškai, negu jos liktų ieškant, kokie būtų buvę protingo autoriaus ketinimai ar pan. Antra vertus, visapusiškesnis ir dažnesnis vadovavimasis precedentais teismo šališkumo grėsmės galutinai neeliminuoja. Tačiau žvelgiant į tai, kas buvo aptarta, galima teigti, kad sunku rasti priežasčių, kodėl darbe pateikiami siūlymai galėtų padidinti šališkų ar kitais atžvilgiais subjektyvių teismų sprendimų skaičių, tačiau yra priežasčių, kodėl galėtų kilti priešingos, teigiamos, pasekmės.

Be to, dažnesnis apeliavimas į precedentus, užuot rėmusis abstraktaus turinio principais, padėtų pašalinti abejones teismo nešališkumu. Jau buvo minėtas EŽTT pripažintas principas, kad teisingumas turi būti ne tik įvykdytas, bet ir privalo būti matoma, kad jis buvo įvykdytas. Šis siekis gali būti užtikrinamas tais atvejais, kai argumentavimo bruožų recepcija faktiškai nenulemtų rezoliucinės sprendimo dalies turinio, tačiau prisidėtų prie išsamesnio teismo motyvų atspindėjimo. Tikėtina, kad ginčo šalims matant, jog sprendimas buvo priimtas remiantis privalomu precedentu, kiltų mažiau abejonių teismo nešališkumu, negu matant, kad sprendimas priimtas nesiremiant ankstesne praktika, o apeliuojant į abstraktesnes kategorijas, e. g. į teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus. Iliustratyviu pavyzdžiu čia galėtų būti ir kuris nors iš EŽTT sprendimų, kuriame, nekoreguojant paties teksto, pašalintos visos nuorodos į ankstesnius sprendimus – tikėtina, kad dėl to jis taptų mažiau įtikinamas. Taigi manytina, kad tais atvejais, kai argumentavimo bruožų recepcija pasireiškia tik kaip išsamesnis sprendimo motyvų atspindėjimas, tai padėtų išsklaidyti abejones teismo nešališkumu, kadangi galėtų sutvirtinti tikėjimą, kad teisėjas neturėjo diskrecijos nukrypti nuo dar iki bylos pradžios sukurtų taisyklių. Remiantis šiomis prielaidomis galima teigti, jog EŽTT argumentavimo remiantis ankstesniais savo sprendimais bruožų recepcija Lietuvos teisinėje sistemoje nepadidintų grėsmės, kad būtų priimami šališki ar kitais atžvilgiais subjektyvūs teismų sprendimai, tačiau ją sumažintų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau vadinama – Konstitucijos) 29 str. numatytas asmenų **lygybės** prieš įstatymą ir teismą principas. Vadovaujantis konstitucine maksima „analogiškos bylos turi būti sprendžiamos analogiškai“ užtikrinama, kad šis principas nebūtų pažeidžiamas vieno asmens bylą sprendžiant vienaip, o kito asmens analogišką atvejį – kitaip, i. e. užtikrinama asmenų lygybė. Iš aptartųjų argumentavimo tipų labiausiai su ja susijusi precedento analogija, tiesiogiai pagrindžianti rezoliucinę sprendžiamos bylos dalį. Vienodas kitų teisinių kategorijų traktavimas skirtingose bylose

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas.

⁶⁹ Teisėjo diskrecijos sąvoka gali būti suprantama labai įvairiai ir vadovaujantis kai kuriais iš alternatyvių apibrėžimų šis teiginys galėtų būti labai diskutuotinas. Diskrecijos sąvokos klausimas išties sudėtingas ir sunku aiškiai nustatyti tiksliausią apibrėžimą, todėl verta pateikti vieną iš alternatyvų, kuria vadovaujamasi šio darbo kontekste: A. Barako straipsnyje „Teismo diskrecijos prigimtis ir jos reikšmė vykdant teisingumą“ (žr. Justitia, 2005, Nr. 3 (57) pateikiama diskrecijos sąvoka kaip teisėjo galia pasirinkti iš dviejų ar daugiau teisėtų alternatyvų.

(kurios neturi būti išspręstos analogiškai), e. g. teisiškai kvalifikuojant pavienius faktus, taip pat gali būti siejamas su asmenų lygybe, kai ši kategorija turi reikšmės galutinei sprendimo išvadai. Tais atvejais, kai perimant aptartus argumentavimo bruožus kilusi pasekmė yra tik nuodugnesnis sprendimo pagrindimas, asmenų lygybės užtikrinimui tai didelės įtakos neturi. Su aptariamų EŽTT taikomų argumentavimo bruožų recepcija susijusi potenciali grėsmė yra **teismų veikimas *ultra vires*, uzurpuojant įstatymų leidybos funkciją**. Statutinės teisės universalumo stoka yra viena iš aksiomų, dėl kurios kyla sudėtingos diskusijos jurisprudencijoje. Teismams vis tenka susidurti su situacijomis, dėl kurių statutiniame reguliavime negalima rasti aiškaus, vienintelio teisingo atsakymo. Tačiau teismai vis vien privalo išspręsti ginčą ir tą atlikdami jie eksplicitiškai arba implicitiškai (precedentais) iš dalies pratęsia teisėkūros funkciją. Kitaip tariant, pateisinama teismų teisėkūra, pasireiškianti kaip teisės aiškinimas, kai tai reikalinga siekiant išspręsti bylą. Atitinkamai nepriimtiniu veikimu *ultra vires* būtų galima laikyti tokį eksplicitinį teisės aiškinimą, kuris pateikiamas, nors ir nėra reikalingas norint išspręsti ginčą, e. g. tokios statutinės normos išaiškinimas, kuri nėra susijusi su nagrinėjamu teisiniu ginču.

Šios grėsmės rizika iš visų aptartųjų argumentavimo bruožų artimiausia teismų praktikoje slypinčių principų konstravimui. Ji galėtų pasireikšti klaidingai interpretuojant šį argumentavimo būdą – užuot tokių principų turinį tiesiogiai konstravus iš teismų praktikos visumos, formuluoti juos remiantis subjektyviu vertybiniu įsitikinimu. Nors kartais tai gali būti neišvengiama teisinių sprendimų priėmimo dalis, visgi ji nelaikytina argumentavimu remiantis teismų precedentais. Tačiau, antra vertus, šio argumentavimo būdo recepcija galėtų lemti ir santūresnio teisėjo vaidmens įsivyravimą, pakoreguojant teisinei sistemai būdingą požiūrį į rėmimąsi teisės principais – ta linkme, kad teisės principais priimtina remtis tik tada, kai yra pakloti juos pagrindžiantys teismų precedentai. Taip nutikus, pasunkėtų kelias interpretuoti teisę perdėm kūrybiškai, apeliuojant į teisės principus. Taigi EŽTT argumentavimo bruožų recepcija galėtų sukelti tiek palankias, tiek nepageidautinas pasekmes teismų veikimo *ultra vires* atžvilgiu. Sudėtinga užtikrintai prognozuoti, kurios pasireikštų labiau, bet galima vėl kelti abejonę, ar potenciali didžiausia žala (teismų veikimo *ultra vires* aspektu) yra didesnė, negu gaunama mažiausia nauda, bei ar įmanoma šios naudos pasiekti kitais būdais.

Su didesne precedentinės teisės, kaip šaltinio taikant teisę, reikšme gali būti siejama ir **teisės statiškumo** grėsmė. Plėtojantis visuomeniniams santykiams, besikeičiant ekonominiam, socialiniam kontekstui, teisei reikia jausti šį pulsą ir atitinkamai prisitaikyti.⁷⁰ Tačiau precedentinė teisė šiuo atžvilgiu nėra parankiausias šaltinis, kadangi ji gali būti koreguojama tik susidūrus su reikiamu ginču – tokiu, kuriame yra taikytinas pasenęs precedentas. Iki tol jis praktikoje reguliuotų asmenų santykius, o kai kuriais atvejais būtų taikomas ir kitų viešųjų subjektų, kurie neturi įgaliojimų jį koreguoti. Tačiau šios grėsmės galima visiškai išvengti statutiniu santykių reglamentavimu. Įstatymų leidėjas, matydamas tokią situaciją, visada gali iš reguliavimo išstumti konkretų teismo precedentą, pakoreguodamas statutinę normą, kuria vadovaujantis jis buvo priimtas, ar tiesiog papildydamas teisės aktą kitokiu šių santykių reglamentavimu.

Apibendrinant EŽTT argumentavimo remiantis ankstesniais savo sprendimais bruožų recepcijos perspektyvas nacionalinėje Lietuvos teisinėje sistemoje pabrėžtina, kad galima rasti priešasčių, patvirtinančių teigiamas šio veiksmo pasekmes. Vertinant jas pagal precedento doktriną pagrindžiančius siekius, galima teigti, kad egzistuoja priešasčių įtarti kilsiant žalos, tačiau jos yra mažiau, negu priešasčių tikėtis naudingų pasekmių. Žalos pasireiškimo grėsmę gali sumažinti vadovavimasis jau minėtomis gairėmis ir darbe toliau pateikiamais orientyrais, o laukiamos naudos pasiekti kitais būdais būtų sudėtinga. Tikėtina, kad dažnesnis ir nuodugnesnis argumentavimas, pasiremiant teismų precedentais, labiausiai padėtų užtikrinti asmenų lygybę prieš įstatymą, efektyvesnę teisėtų lūkesčių apsaugą, didesnę teismų sprendimų prognozuotumą.

Atskirai verta paminėti ir EŽTT argumentavimo modelių perėmimo naudą kitu atžvilgiu – interpretuojant pačius šio teismo sprendimus ir taikant EŽTK. EŽTT taikoma konvencija turi privalomąją galią, todėl, siekiant užtikrinti Lietuvos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos dermę su EŽTT praktika, padėtų jo sprendimų prognozavimas pasitelkiant panašius argumentavimo bruožus. Priešingu atveju kyla grėsmė, kad atskirose situacijose bus pažeisti EŽTK įtvirtinti žmogaus teisių užtikrinimo standartai dėl klaidingo EŽTT jurisprudencijos taikymo ir aiškinimo.

⁷⁰ Barak A. The Judge in a Democracy. New Jersey: Princeton University Press, 2008, p. 3–20.

3.3. Skirtingas bylų panašumo laipsnis kaip teismo precedento taikytinumo sąlyga

Teismų precedentų taikytinumo kriterijus yra dar vienas svarbus ir sudėtingas klausimas, kurį verta aptarti šiame darbe. Paprastai nustatant precedento taikytinumą vadovaujamosi precedentinės ir sprendžiamosios bylų panašumo (analogiškumo) požymiu. Tačiau tirtuose sprendimuose galima aptikti teismo precedento taikymo atvejų, kurie negali būti paprastai paaiškinti, šio požymio papildomai nedetalizavus.

Klausimo sudėtingumą iliustruoja atvejai, kai tame pačiame sprendime teismas pasiremia ankstesniu precedentu, kuris buvo priimtas tik šiek tiek panašioje byloje, tačiau atsisako pasiremti kitu sprendimu, priimtu kur kas labiau panašioje byloje, ir konstatuoja, kad pastaroji byla nėra pakankamai panaši į nagrinėjamąją (kad galėtų būti taikoma kaip precedentas). Pavyzdžiui, *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija* sprendime EŽTT nurodė, kad „dabartinė byla akivaizdžiai nesulyginama su *San Leonard Band Club v. Malta* byla“.⁷¹ Tačiau jos abi pasižymėjo tam tikromis bendromis aplinkybėmis. *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija* bylos ištakos buvo nacionalinio teismo sprendimas pripažinti dviejų pareiškėjų publikuotą novelę įžeidžiančia ir skirti jos autoriams (pareiškėjams) piniginę baudą. Netrukus viename dienraštyje pasirodė vieša peticija, smerkianti šį teismo poelgį, ir kartu buvo publikuotos kai kurios minėtosios novelės ištraukos. Kadangi šioms ištraukoms taip pat buvo būdingas įžeidžiamas pobūdis, jas publikavusio dienraščio leidėjas buvo patrauktas teisinėn atsakomybėn. Pastarasis asmuo kreipėsi į EŽTT su prašymu konstatuoti nešališkumo reikalavimo pažeidimą,⁷² motyvuodamas aplinkybe, kad du iš trijų jo bylą nagrinėjusių nacionalinio teismo teisėjų dalyvavo priimant sprendimą ir pirmojoje byloje dėl pačios novelės pripažinimo įžeidžiančia. Pasak pareiškėjo, tai sukėlė pagrįstas abejones dėl to, ar teismas neturėjo išankstinio nusistatymo byloje ir atitinkamai, ar buvo nešališkas.⁷³ Šioje byloje buvo sprendžiamas teismo *San Leonard Band Club v. Malta* sprendimo taikytinumas. Pastarojoje byloje ginčas nacionaliniuose teismuose kilo dėl nuomos santykių. Pareiškėjas nuomojosi patalpas, tačiau Maltos apeliacinis teismas patenkino nuomotojų prašymą ir nurodė pareiškėjui perduoti patalpas nuomotojui bei grąžino bylą pirmosios instancijos teismui nurodydamas išspręsti patirtos žalos klausimą. Po metų tame pačiame apeliaciniame teisme buvo nagrinėtas ir atmestas pareiškėjo prašymas atnaujinti procesą.⁷⁴ Kadangi šiame pakartotiniame nagrinėjime teismo sudėtyje buvo tie patys teisėjai kaip ir pirmajame nagrinėjime, pasak pareiškėjo, kilo pagrįstų abejonių, ar teismas buvo nešališkas.⁷⁵ Kaip galima matyti, abiejose bylose abejonės nacionalinio teismo nešališkumu buvo keliamos dėl teisėjų pakartotinio dalyvavimo sprendžiant labai glaudžiai su tomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis susijusias ankstesnes bylas. Tačiau *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija* bylos sprendime EŽTT nurodė, kad šios bylos yra skirtingos ir atitinkamai precedentinis sprendimas, priimtas *San Leonard Band Club v. Malta* byloje, netaikytinas. Tačiau tame pačiame *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija* bylos sprendime EŽTT pasirėmė kitu savo ankstesniu sprendimu – *Gautrin ir kiti v. Prancūzija*.⁷⁶ Šioje byloje skundas dėl konvencijos keliamo nešališkumo reikalavimo pažeidimo buvo grindžiamas nacionalinį ginčą sprendusios institucijos narių skyrimo tvarka. Pareiškėjai nurodė, kad juos rinko jų verslo konkurentai, todėl ginčą sprendę organai buvo priešiški pareiškėjų atžvilgiu ir turėjo bendrų interesų su kita ginčo šalimi, o tai yra nesuderinama su EŽTK 6 str. keliamais reikalavimas.⁷⁷

⁷¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02, pastr. 80.

⁷² Kiti pareiškėjai EŽTK pažeidimą grindė kitais motyvais.

⁷³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02, pastr. 72.

⁷⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. liepos 29 d. sprendimas byloje *San Leonard Band Club v. Malta*, pareiškimo Nr. 77562/01, pastr. 8–18.

⁷⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. liepos 29 d. sprendimas byloje *San Leonard Band Club v. Malta*, pareiškimo Nr. 77562/01, pastr. 54–57.

⁷⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02, pastr. 77.

⁷⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje *Gautrin ir kiti v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 38/1997/822/1025–1028, pastr. 52.

Iš glaustai aptartų aplinkybių atrodo, kad *San Leonard Band Club v. Malta* byla kur kas panašesnė į sprendimą *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija* negu *Gautrin ir kiti v. Prancūzija*. Sprendoje byloje EŽTT net neapartinėjo nacionalinį ginčą sprendusios institucijos narių skyrimo tvarkos, tad tai ir nebuvo pagrindas jo sprendimui. Tačiau teismas pasirinko pastarąją ir atsisakė pasiremti pirmąją, nurodydamas, kad ji skiriasi nuo nagrinėjamos bylos. Toks paradoksas aiškiai atskleidžia, kad vienprasmiškai suprantamas bylų panašumo kriterijus pats savaime nėra pakankamas paaiškinti, kodėl EŽTT nusprendžia, jog vienas precedentas yra taikytinas, o kitas ne. Turint omenyje bendrus šiame straipsnyje pristatomos empirinės analizės rezultatus, galima teigti, kad nustatydamas teismo precedento taikytinumą EŽTT naudoja skirtingą bylų panašumo standartą – priklausomai nuo to, kokia yra jo, kaip argumento, paskirtis sprendimo motyvuose. Kitaip tariant, bylų panašumo kriterijus yra įvairialypis. Nuoroda į *Gautrin ir kiti v. Prancūzija* sprendimą aptariamoje byloje buvo pateikta motyvuojamosios dalies pradžioje po teiginio, kad nustatant, ar buvo pažeistas EŽTK keliamas nešališkumo reikalavimas, lemiamą reikšmę turi klausimas, ar baimė dėl teismo nešališkumo gali būti objektyviai pateisinama.⁷⁸ Šiame darbe toks precedento pasitelkimas vadinamas bylai reikšmingų faktų atrinkimu. O štai kita, pripažintoji skirtinga, *San Leonard Band Club v. Malta* byla buvo paminėta prieš pat galutinę sprendimo išvadą, kurioje konstatuota, ar buvo pažeista konvencija. Konstatavęs, kad bylos yra „akivaizdžiai nesulyginamos“, EŽTT nurodė ir skirtumą: *San Leonard Band Club v. Malta* byloje, skirtingai negu sprendimo byloje, teisėjai vertino, ar jie patys savo ankstesniame sprendime įvykdė teisės aiškinimo ar taikymo klaidų, i. e. vertino savo veiksmų teisėtumą.⁷⁹ Kituose šiame tyrime nagrinėtuose sprendimuose pačioje motyvuojamosios dalies pabaigoje EŽTT paprastai nuorodas į savo ankstesnius sprendimus pateikdavo siekdamas juos panaudoti kaip tiesioginį pagrindą galutinei išvadai dėl to, ar konstatuotinas konvencijos pažeidimas. Pripažinęs, kad bylos yra analogiškos, EŽTT priimdavo tokį patį sprendimą dėl konvencijos pažeidimo, koks buvo priimtas ir precedentinėje byloje. Dėl to galima manyti, kad ir aptariamoju atveju teismas konstatavo, jog bylos nėra tiek panašios, kad precedentu galima būtų tiesiogiai grįsti galutinę išvadą, t. y. neatitiko panašumo standarto, keliamo teismo precedentui, pretenduojančiam pateikti tiesioginį pagrindą rezoliucinei sprendimo daliai. O tai, kad mažiau panaši byla *Gautrin ir kiti v. Prancūzija* buvo pasitelkta atrenkant bylai reikšmingas aplinkybes, leidžia teigti, kad pastaruoju tikslu priimtina naudoti ir kur kas mažiau panašius precedentes.

Panašių pavyzdžių į aptartąją galima rasti ir kituose sprendimuose, kuriuose buvo atliktas bylų skirtumo identifikavimas (angl. *distinguishing*): *Belližzi v. Malta*,⁸⁰ *Sorgic v. Serbija*,⁸¹ *Ožerov v. Rusija*,⁸² *Puchstein v. Austrija*,⁸³ *Stechauer v. Austrija*,⁸⁴ *Parlov-Tkalcić v. Kroatija*,⁸⁵ *Dorožhko ir Pozharskiy v. Estija*,⁸⁶ *Poppe v. Nyderlandai*⁸⁷ ir kt. Iš jų, kaip ir iš išsamiau aptartojų *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija* sprendimo, galima matyti, kad aukščiausias bylų panašumo standartas keliamas norint precedentą pasitelkti kaip tiesioginį pagrindą galutinei sprendimo išvadai dėl to, ar buvo pažeista konvencija, o kai remiamasi precedentais kitais šiame darbe aptartais tikslais, priimtinas ir mažesnis bylų panašumas. Todėl galima teigti, kad nustatant, ar precedentas taikytinas, privalo būti skiriami mažiausiai dviejų rūšių precedento panašumo standartai. Siekiant panaudoti ankstesnį teismo sprendimą kaip tvirtą pagrindą galutinei sprendimo išvadai, precedento taikytinumą (kartu ir analogiškumą) konstatuotinas tik sutampant visoms teisiškai reikšmingoms bylų aplinkybėms. O štai kitais tikslais precedentas gali būti taikomas ir byloms esant kur kas mažiau panašioms. Negalima būtų teigti, kad teismas visais atvejais taikytiniais precedentais pripažindavo tik tokius, kuriuose bylos aplinkybės visiškai analogiškos, kadangi labai dažnai teismas konstatuodavo kitokią galutinę išvadą byloje, negu buvo priimta precedentuose, kuriais pasiremta motyvuojamosios dalies dėstymo pradžioje. O net jei išvada dėl to, ar konstatuotinas konvencijos pažeidimas, ir atsitiktinai sutapdavo su tokiais sprendimais, kurie buvo

⁷⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02, pastr. 77.

⁷⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otchakovsky-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02, pastr. 80.

⁸⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 21 d. sprendimas byloje *Belližzi v. Malta*, pareiškimo Nr. 46575/09.

⁸¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 3 d. sprendimas byloje *Sorgic v. Serbija*, pareiškimo Nr. 34973/06.

⁸² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Ožerov v. Rusija*, pareiškimo Nr. 64962/01.

⁸³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 28 d. sprendimas byloje *Puchstein v. Austrija*, pareiškimo Nr. 20089/06.

⁸⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 28 d. sprendimas byloje *Stechauer v. Austrija*, pareiškimo Nr. 20087/06.

⁸⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Parlov-Tkalcić v. Kroatija*, pareiškimo Nr. 24810/06.

⁸⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje *Dorožhko ir Pozharskiy v. Estija*, pareiškimų Nr. 14659/04 ir 16855/04.

⁸⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Poppe v. Nyderlandai*, pareiškimo Nr. 32271/04.

panaudoti atrenkant bylai reikšmingas aplinkybes ar teisiškai kvalifikuojant atskirus faktus, teismas nepateikdavo nuorodos į juos kaip į pagrindą šiai išvadai. Iš to, viena vertus, būtų galima daryti išvadą, kad precedento taikytinumą nulemdavo ne jo analogiškumas *per se*, bet faktas, kad ta pati norma taikytina tiek precedentinėje, tiek sprendžiamojoje byloje. Antra vertus, šis požymis neišvengiamai koreliuoja ir su bylų panašumu, todėl toks kriterijus nebūtinai bus lemiamas. Tačiau užtikrintai galima teigti, kad daugeliu precedento taikymo atvejų bylų panašumas neprivalo būti toks didelis, koks reikalingas precedentą taikant kaip tiesioginį pagrindą galutinei sprendimo išvadai. Ši EŽTT praktikai būdingą bylų panašumo standarto įvairialypiškumą, nustatant, ar galima pasiremti ankstesniu teismo sprendimu, reikia turėti omenyje, jeigu į nacionalinę praktiką ketinama perimti kai kurias šiame straipsnyje aptartas argumentavimo charakteristikas.

3.4. Argumentavimo bruožai kaip įrankiai, bet ne saitai

Šiam darbui aktuali viena F. A. Von Hayeko išvalga, jog „bendrosios teisės teisėjas igyja igūdžius atrasti bendrus principus, kadangi jam nuolat iškyla būtinybė artikuluoti taisykles, kad galėtų atskirti svarbius aspektus nuo nereikšmingų precedentuose, kuriais jis vadovaujasi. O teisėjas, operuojantis tariamai išsamiau jam pateiktų taisyklių sąvadu, retai igyja igūdžius. Sugebėjimas abstrakčiai mąstyti išlieka gyvas, kai bendri principai nėra pateikiami gatavi; o kai mechanškai naudojamasi verbalinėmis formulėmis, abstraktus mąstymas išnyksta <...> žodžiai visada netobulai išreiškia dalykus, kuriuos mėgino artikuluoti pirmtakai“.⁸⁸ Šio darbo kontekste svarbiausia yra ne teisėjų gebėjimų išsaugojimas, o šiame pastebėjime apčiuopiamas vienas kertinių skirtumų tarp teisinių sistemų, grindžiamų precedentais ir tokių, kuriose svarbesnis vaidmuo teikiamas statutiniam reguliavimui. Hayekas pirmesnįjį iš dalies sutapatina su abstraktesniu reglamentavimu ir, tuo remdamasis, teigia, kad jis yra gerokai pranašesnis. Šioje vietoje nebus keliamas klausimas, ar tokiu pavyzdžiu turėtų būti sekama Lietuvos teisinėje sistemoje, kadangi tokio modelio įgyvendinimas turėtų būti atliekamas ne tiesiogiai teikiant svarbesnį vaidmenį precedentams, bet mažinant statutinio reglamentavimo detalumą ir ribas, o tai yra labai sudėtingas klausimas, nepatenkantis į šios studijos tyrimo objektą. Be to, galima rasti ir prieštaraujančių Hayeko pozicijai argumentų, pvz., teigiamas detalesnio reglamentavimo poveikis mažinant korupcijos riziką, didesnis teisės aiškumas, vienodas taikymas ir kt. Tačiau, atsiribojus nuo pateiktos citatos pagrindinės minties, būtina atkreipti dėmesį į joje slypintį principą, kad abstraktusis mąstymas yra skatintinas, o detalios taisyklės yra žalingos.

Minėtas autorius, ko gero, pirmiausia omenyje turėjo elgesį reguliuojančias materialines teisės normas, tačiau ši išvalga gali būti aktuali ir teisinio argumentavimo taisyklėms. Ja vadovaujantis, didesnis teisinio argumentavimo apibrėžtumas nebūtų laikomas skatintinu. Tai yra iš dalies konkuruojanti pozicija su R. Alexy požiūriu, kuris teigia, kad „silpnoji pusė yra aiškinimo būdų neapibrėžtumas <...> vertėtų ieškoti teiginių sistemos, kurioje arba būtų galima surasti sprendiniams pagrįsti trūkstamų norminių prielaidų, arba įmanoma būtų gauti jų iš sistemos dedukcijos būdu <...> laikantis priešingos pozicijos ir manant, kad tokią pagrindimo sistemą sudaro <...> bendrųjų teisės principų statusą turintys teiginiai <...> neįmanoma išvengti tų principų kilmės klausimo. Teisės principai nėra logiškai išvedami disponuojant tokiomis prielaidomis, kaip pačios teisės normos. Kelia problemų ir tokių principų taikymas teisiniams sprendimams pagrįsti. Principų galiojimas taip pat turi išimčių, jie gali neatitikti vienas kito ar tiesiogiai prieštarauti vienas kitam; principai nepretenduoja į absoliutumą; savo turinį jie atskleidžia tik tarpusavyje susijusių ir besikeičiančių, vienas kitą papildančių ir kartu ribojančių aplinkybių deriniu; principams įgyvendinti būtina juos sukonkretinti, taikant žemesnio rango principus ir pavienio vertinimo aktus, turinčius savarankišką dalykinį turinį. Pati aksiologinė–teleologinė sistema neleidžia spręsti, koks principų derinys ir koks pavienis vertinimas yra būtinas kiekvienu konkrečiu atveju“.⁸⁹ Šie požiūriai svarbūs vertinant, ar nurodytieji EŽTT argumentavimo remiantis precedentais bruožai turėtų būti perkeltami į nacionalinę praktiką. F. A. Von Hayekas, viena vertus, linkęs pabrėžti didesnę precedentinės teisės, kaip teisės šaltinio, svarbą, lyginant su statute teise, todėl, jo požiūriu, turėtų būti skatinamas dažnesnis ir įvairesnis rėmimasis teismų precedentais. Tačiau galima abejoti, ar jis pritartų šio tikslo siekimui tokiu būdu, koks aptariamas darbe, kadangi jis gali būti siejamas su mažesniu abstraktumu – didesniu taikymo taisyklių apibrėžtumu. R. Alexy teigia, kad teisinių sprendimų

⁸⁸ Hayek F. A. Von. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. I tomas. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 131.

⁸⁹ Alexy R. Teisinio argumentavimo teorija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 20–22.

pagrindimo silpnoji pusė yra aiškinimo būdų neapibrėžtumas, tad, ko gero, būtų labiau linkęs aptartųjų EŽTT argumentavimo bruožų recepcijai pritarti.

Kaip jau buvo minėta, darbe teikiami siūlymai gali sukelti dvejopą poveikį – tik padidinti sprendimo motyvų išsamumą, neturėdami esminės reikšmės rezoliucinei sprendimo daliai, arba ir išplėsti motyvus, ir nulemti rezoliucinės sprendimo dalies turinį. Pirmuoju atveju aptariama dilema neturėtų didelės reikšmės: nuorodų į ankstesnius teismo sprendimus pateikimas pagrindžiant tokius sprendimo argumentus, kurie ir taip yra naudojami, tiesiog prisidėtų prie motyvų autoritetingumo ar išsamumo. Tokiais atvejais reikšmingas gali būti nebent eksplicitiškas teismų praktikoje slypinčių principų formulavimas – pateiktoms formuluotėms veikiant kaip taisyklėms ateityje bylas spėjantiems teisėjams. Tačiau dėl jų abstraktumo ir darbe jau įvardytos naudos nederėtų teigti, kad jų formulavimas yra smerktinas. Principų taikymas vengiant įvardyti jų turinį sukeltų nemažai neaiškumų, padidintų aptartų su precedento doktrina susijusių grėsmių riziką, todėl laikytinas pernelyg kraštutiniu išeities tašku. Taigi šitoks EŽTT argumentavimo bruožų perėmimas, kada jie pasitarnauja detalesniam teismo poziciją nulėmusių motyvų atskleidimui, tačiau nenulemia galutinės sprendimo išvados, neturėtų būti vertinamas kaip Hayeko nurodytas nepageidautinas reiškinys.

Išsamesnis argumentavimas remiantis teismų precedentais, kuris nulemia rezoliucinės sprendimo dalies turinį, iš pažiūros galėtų būti įvardijamas kaip šiame poskyryje aptariama grėsmė. Tačiau net jei pripažintume, kad tokia abejonė dėl EŽTT argumentavimo praktikos recepcijos pasekmių nėra klaidinga, svarstyтина, ar ši potenciali žala yra didesnė už gaunamą naudą. Galima suprasti, kad dėl Hayeko įžvalgos gilumo ji gali būti netiksliai interpretuojama (pernelyg suabsoliutinant), tačiau neapdairu būtų remtis iš jos kylančiu argumentu izoliuojant iš vertinimo visus kitus. Juolab turint omenyje, kad galima rasti abejonių dėl šios įžvalgos teisingumo, o joje minimos žalos grėsmė nėra tiksliai pamatuota empiriniais duomenimis. Šią žalą bent iš dalies numatyti galima modeliuojant konkrečias jos apraiškas. Ko gero, viena iš F. A. Von Hayeko įvardytų nepageidautinų pasekmių atsiradimo priežasčių yra taisyklių universalumo stoka, apie kurią kalbėjo dar Aristotelis.⁹⁰ Kaip pavyzdį galima pasitelkti jau kitu atžvilgiu nagrinėtą situaciją, kurioje teisės taisyklė draudžia vedžioti šunis kapinėse, o jose apsilanko aklasis su šunimi vedliu. Tarkime, kad draudžiamoji taisyklė įtvirtinta statutiname teisės akte. Teismas, norėdamas padaryti išimtį ir išteisinti tariamą pažeidėją, šitoje situacijoje privalėtų arba aiškinti teisę *contra legem*, arba inicijuoti kompleksinę teisės akto teisėtumo kontrolės procedūrą (Lietuvoje – konstitucinės justicijos procesą). Tačiau jeigu tokia taisyklė statutinėje teisėje nebūtų įtvirtinta, o egzistuoūtų tik teismo precedente, teismas galėtų ganėtinai paprasta tvarka konstatuoti, kad bylos nėra analogiškos ir, deramai motyvavęs, nuo draudžiamosios taisyklės nukrypti. Šiame pavyzdyje, be abejonės, galima diskutuoti dėl poreikio nukrypti nuo taisyklės apskritai, tačiau, antra vertus, jis labai aiškiai iliustruoja precedentuose įtvirtintų taisyklių pranašumą lyginant su statutinėmis universalumo atžvilgiu. Apibendrinant dėl EŽTT argumentavimo bruožų perėmimo, teismai gali dažniau susidurti su tokiomis situacijomis, kai bylos šalis siūlo pasiremti ankstesniu precedentu, pavyzdžiui, kvalifikuojant atskirą sprendžiamosios bylos faktą, tačiau tokio siūlymo įgyvendinimas būtų neprotingas – kaip ir pavyzdyje su šuns vedžiojimu, remiantis sprendžiamoje byloje esančiomis kitokiomis aplinkybėmis reikėtų taikyti išimtį. Tokiais atvejais teismas, nurodęs bylų skirtumą, nuo precedentinės taisyklės galėtų nesunkiai nukrypti, kas yra kur kas sudėtingiau, susidūrus su statutinės teisės netobulumais. Šis pavyzdys iliustruoja, kaip argumentavimas remiantis precedentais (ir siūlomi konkretūs argumentavimo bruožai) ne padidintų su taisyklių detalumu susijusią riziką, tačiau priešingai – leistų jos lengviau išvengti.

Apibendrinant reikia pabrėžti, kad, vengiant šiame skyriuje aptariamų grėsmių, itin svarbus yra tinkamas aptartųjų EŽTT argumentavimo bruožų interpretavimas. Jie išskirti kaip deskriptyvus reiškinio apibūdinimas, todėl neturėtų būti sureikšminami numatant juos kaip imperatyvias taisykles ar net įtvirtinant teisiniame reguliavime. Perdėtas identifikuoūtų bruožų sureikšminimas galėtų užkirsti kelią natūraliai raidai – atsisakant naudingų naujovių vien dėl to, kad jos neatitinka kažkada sudaryto deskriptyvaus aprašo. Todėl neatsitiktinai darbe vartojamas terminas „argumentavimo remiantis teismų precedentais bruožai“, o ne „teismų precedentų taikymo taisyklės“. Priimant siūlymus kaip teismų precedentų taikymo taisykles, gali kilti minėtoji žala, todėl jie turėtų būti priimami veikiau kaip priemonės praturtinti teismų sprendimų motyvus, kaip įgalinantys įrankiai, bet ne saistančios taisyklės. Tai reiškia, kad teisės taikymas neturėtų būti atliekamas izoliuotai vadovaujantis vien precedentais, o atsižvelgiama ir į kitokio pobūdžio argumentus. Kai pastarieji diktuoja kitokią atsakymą negu

⁹⁰ *Aristotelis*. Politika. Vilnius: Margi raštai, 2009, p. 105, 116, 119, 122.

precedentas, neturėtų būti perdėtai varžomasi konstatuoti bylas esant skirtingas (i. e. pripažinti, kad precedentinis sprendimas netaikytinas), nurodant skirtingą situacijų traktavimą pagrindžiantį faktinių aplinkybių skirtumą. Toks nuosaikus požiūris į teismų precedentus padėtų numalšinti šiame poskyryje aptariamą potencialią argumentavimo bruožų recepcijos grėsmę.

IV. IŠVADOS

EŽTT jurisprudencijoje galima aptikti tokius argumentavimo remiantis ankstesniais sprendimais būdus: 1) iš teismų sprendimų panašiose bylose konstruojant sprendžiamai bylai aktualius principus; 2) grindžiant byloje tirtinų (bylai teisiškai reikšmingų) faktų atrinkimą; 3) ankstesniuose sprendimuose randant atsakymus, kaip turėtų būti teisiškai kvalifikuojamos atskiros pavienės sprendžiamos bylos aplinkybės; 4) pasitelkiant precedentinį sprendimą kaip tiesioginį, savarankiškai pakankamą pagrindą galutinei išvadai sprendžiamoje byloje.

Atsižvelgiant į EŽTT jurisdikcijos ir Lietuvos nacionalinės teisinių sistemų kontekstų ypatumus, teismo precedento doktrinos siekius ir su ja susijusias grėsmes, prielaidos EŽTT argumentavimo remiantis ankstesniais savo sprendimais recepcijai Lietuvos teisinėje sistemoje yra palankios – galima rasti daugiau ir svaresnių priežasčių, leidžiančių tikėtis, kad tokia recepcija būtų naudinga.

Perimant šiuos argumentavimo bruožus reikėtų vadovautis potencialių grėsmių padėsiančiomis išvengtą gairėmis. Viena iš svarbesnių gairių yra pareiga priimti sprendimą vadovaujantis ne vien teismų precedentais, bet ir kitais teisinio argumentavimo būdais.

I. Mokslinė literatūra

1. *Abraitienė B. (Autorių kolektyvas)*. Psichologijos žodynas. Kaunas: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
2. *Alexander L., Shervin E.* Demystifying Legal Reasoning. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
3. *Alexy R.* Teisinio argumentavimo teorija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
4. *Ambrasienė D., Cirtautienė S.* The Role of Judicial Precedent in Judicial Practice of Lithuania // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 2 (116).
5. *Aristotelis*. Politika. Vilnius: Margi raštai, 2009.
6. *Barak A.* Teismo diskrecijos prigimtis ir jos reikšmė vykdant teisingumą // *Justitia*, 2005, Nr. 3 (57).
7. *Barak A.* The Judge in a Democracy. New Jersey: Princeton University Press, 2008.
8. *Baranauskas E.* Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 2 (116).
9. *Berkmanas T.* Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija: motyvai ir problemos // *Teisės problemos*, 2004, Nr. 2 (44).
10. *Cross R., Harris J. W.* Precedent in English Law. Oxford: Clarendon Press, 2004.
11. *Garner B. A. et al.* Black's Law Dictionary. Eighth Edition. West, Thomson business, 2007.
12. *Gumbis J.* Teisės samprata: logikos taikymo problematika // *Teisė*, 2010, Nr. 76.
13. *Hayek F. A. Von.* Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. I tomas. Vilnius: Eugrimas, 1998.
14. *Jankauskas K.* Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas Konstitucinėje jurisprudencijoje. Daktaro disertacija, p. 60–63. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20051017_114820-87997/DS.005.0.01.ETD> [žiūrėta 2012-09-05].
15. *Jočienė D., Čilinskas K.* Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Gairės, 2005.
16. *Kelsen H.* Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002.
17. *Kosby T.* Discrete Mathematics with Applications. London: Elsevier Academic Press, 2004.
18. *Kuris E.* Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 2 (116).
19. *Lamond G.* Precedent and Analogy in Legal Reasoning. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2008 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://plato.stanford.edu/entries/legal-reas-prec/>> [žiūrėta 2012-11-22].
20. *Lastauskienė G., Šinkūnas H.* Konsultacijos teisėjams kaip priemonė formuoti vienodą teismų praktiką: probleminiai aspektai // *Teisė*, 2007, Nr. 65.
21. *Lastauskienė G.* Teisinis kvalifikavimas formaliosios logikos požiūriu // *Teisė*, 2009, Nr. 73.
22. *Leonas P.* Teisės enciklopedija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1931.
23. *Mikelėnienė D., Mikelėnas V.* Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999.
24. *Peczenik A.* On Law and Reason. Springer Science, Business Media B. V., 2008.
25. *Posner R. A.* Jurisprudencijos problemos. Vilnius: Eugrimas, 2004.
26. *Sagatys G.* Teismo precedentas Lietuvoje: konstitucinė maksima ir jos įgyvendinimo problemos // *Justitia*, 2009, Nr. 2 (72).
27. *Šimašius R.* Teisės aiškinimas ir jo privalomumas // *Teisės problemos*, 2004, Nr. 2 (44).
28. *Sunstein C.* Commentary on Analogical Reasoning // *Harvard Law Review*, 1993.
29. *Vaišvila A.* Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
30. *Vansevičius S.* Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
31. *Vasilauskas V.* Teismo precedento reikšmė romanų-germanų teisinėje sistemoje. Daktaro disertacija. Vilnius: Socialiniai mokslai, teisė, 2004.

II. Teisės aktai ir teismų praktika

32. Lietuvos Respublikos Konstitucija // *Žin.*, 1992, Nr. 33-1014.
33. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // *Žin.*, 1994, Nr. 46-851.
34. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // *Žin.*, 1999, Nr. 66-2130.
35. European Convention on Human Rights [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf> [žiūrėta 2012-11-29].
36. European Court of Human Rights. Rules of Court. Strasbourg: Registry of the Court, 2012 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/6AC1A02E-9A3C-4E06-94EF-E0BD377731DA/0/RulesOfCourt_June2010.pdf> [žiūrėta 2012-09-05].
37. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1980 m. gegužės 13 d. sprendimas byloje *Artico v. Italija*, pareiškimo Nr. 6694/74.
38. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Holm v. Švedija*, pareiškimo Nr. 14191/88.
39. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. birželio 10 d. sprendimas byloje *Pullar v. Jungtinė Karalystė*, pareiškimo Nr. 22399/93.
40. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje *Ferrantelli ir Santangelo v. Italija*, pareiškimo Nr. 19874/92.
41. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. gegužės 20 d. sprendimas byloje *Gautrin ir kiti v. Prancūzija*, pareiškimo Nr. 38/1997/822/1025–1028.

42. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje *Gülşen and Halil Yasin Ketenoglu v. Turkija*, pareiškimų Nr. 29360/95 ir 29361/95.
43. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. liepos 29 d. sprendimas byloje *San Leonard Band Club v. Malta*, pareiškimo Nr. 77562/01.
44. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas byloje *Tarariyeva v. Rusija*, pareiškimo Nr. 4353/03.
45. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. sausio 16 d. sprendimas byloje *Farbi v Prancūzija*, pareiškimo Nr. 17070/05.
46. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. vasario 8 d. sprendimas byloje *Svarc ir Kavnik v. Slovėnija*, pareiškimo Nr. 75617/01.
47. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. kovo 27 d. sprendimas byloje *Fehmi Koç v. Turkija*, pareiškimo Nr. 71354/01.
48. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. balandžio 12 d. sprendimas byloje *Haci Zen v. Turkija*, pareiškimo Nr. 46286/99.
49. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Bochan v. Ukraina*, pareiškimo Nr. 7577/02.
50. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Bülbüil v. Turkija*, pareiškimo Nr. 47297/99.
51. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 5 d. sprendimas byloje *Sara Lind Eggertsdottir v. Islandija*, pareiškimo Nr. 31930/04.
52. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Hirschborn v. Rumunija*, pareiškimo Nr. 29294/02.
53. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Ekeberg ir kiti v. Norvegija*, pareiškimų Nr. 11106/04, 11108/04, 11116/04, 11311/04 ir 13276/04.
54. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Lindon, Otcakovskiy-Laurens ir July v. Prancūzija*, pareiškimų Nr. 21279/02 ir 36448/02.
55. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Driza v. Albanija*, pareiškimo Nr. 33771/02.
56. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. sausio 15 d. sprendimas byloje *Micallef v. Malta*, pareiškimo Nr. 17056/06.
57. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. sausio 17 d. sprendimas byloje *Ryakib Biryukov v. Rusija*, pareiškimo Nr. 14810/02.
58. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje *Dorozhko ir Pozharskiy v. Estija*, pareiškimo Nr. 14659/04 ir 16855/04.
59. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. gegužės 13 d. sprendimas byloje *Juhnke v. Turkija*, pareiškimo Nr. 52515/99.
60. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *Elezji v. Vokietija*, pareiškimo Nr. 26771/03.
61. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Moiseyev v. Rusija*, pareiškimo Nr. 62936/00.
62. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Frankovicz v. Rusija*, pareiškimo Nr. 53025/09.
63. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 5 d. sprendimas byloje *Olujić v. Kroatija*, pareiškimo Nr. 22330/05.
64. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Poppe v. Nyderlandai*, pareiškimo Nr. 32271/04.
65. Europos Žmogaus Teisių teismo 2009 m. liepos 28 d. sprendimas byloje *Gok ir Guler v. Turkija*, pareiškimo Nr. 74307/01.
66. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. sprendimas byloje *Procedo capital corporation v. Norvegija*, pareiškimo Nr. 3338/05.
67. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. spalio 13 d. sprendimas byloje *Dayanan v. Turkija*, pareiškimo Nr. 7377/03.
68. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. spalio 15 d. sprendimas byloje *Micaller v. Malta*, pareiškimo Nr. 17056/06.
69. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Crompton v. Jungtinė Karalystė*, pareiškimo Nr. 42509/05.
70. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Parlov-Tkalčić v. Kroatija*, pareiškimo Nr. 24810/06.
71. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 28 d. sprendimas byloje *Stechbauer v. Austrija*, pareiškimo Nr. 20087/06.
72. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. sausio 28 d. sprendimas byloje *Puchstein v. Austrija*, pareiškimo Nr. 20089/06.
73. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje *Fatullayev v. Azerbaidžanas*, pareiškimo Nr. 40984/07.
74. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Ozerov v. Rusija*, pareiškimo Nr. 64962/01.

75. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje *Szybusz v. Jungtinė Karalystė*, pareiškimo Nr. 8400/07.
76. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 2 d. sprendimas byloje *Sakhnovskiy v. Rusija*, pareiškimo Nr. 21272/03.
77. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Taxquet v. Belgija*, pareiškimo Nr. 926/05.
78. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Gajevski v. Lenkija*, pareiškimo Nr. 27225/05.
79. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 27 d. sprendimas byloje *Krivoshapkin v. Rusija*, pareiškimo Nr. 42224/02.
80. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gegužės 3 d. sprendimas byloje *Sutyagin v. Rusija*, pareiškimo Nr. 30024/02.
81. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje *Nechiporuk ir Yonkalo v. Ukraina*, pareiškimo Nr. 42310/04.
82. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 21 d. sprendimas byloje *Bellizzi v. Malta*, pareiškimo Nr. 46575/09.
83. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *Mimoshvili v. Rusija*, pareiškimo Nr. 20197/03.
84. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. liepos 26 d. sprendimas byloje *Huseyn ir kiti v. Azerbaidžanas*, pareiškimų Nr. 35485/05, 45553/05, 35680/05 ir 36085/05.
85. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas byloje *Paskal v. Ukraina*, pareiškimo Nr. 24652/04.
86. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. spalio 6 d. sprendimas byloje *Agrokompleks v. Ukraina*, pareiškimo Nr. 23465/03.
87. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 3 d. sprendimas byloje *Sorgic v. Serbija*, pareiškimo Nr. 34973/06.
88. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje *Central Mediterranean Development corporation limited v. Malta*, pareiškimo Nr. 18544/08
89. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje *Hanif ir Khan v. Jungtinė Karalystė*, pareiškimo Nr. 52999/08 ir 61779/08.
90. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 9 d. sprendimas byloje *Kinsky v. Čekijos Respublika*, pareiškimo Nr. 42856/06.
91. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 12 d. sprendimas byloje *N. B. v. Slovakija*, pareiškimo Nr. 29518/10.
92. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Khoniakina v. Gruzija*, pareiškimo Nr. 17767/08.
93. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 3 d. sprendimas byloje *Ibrahim Gurkan v. Turkija*, pareiškimo Nr. 10987/10.
94. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 3 d. sprendimas byloje *Mariusz Lewandowski v. Lenkija*, pareiškimo Nr. 66484/09.
95. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Toziczka v. Lenkija*, pareiškimo Nr. 29995/08.
96. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Joanna Szulc v. Lenkija*, pareiškimo Nr. 43932/08.
97. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Austrianu v. Rumunija*, pareiškimo Nr. 16117/02.
98. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas.
99. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutarimas.
100. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas.

III. Kiti šaltiniai

101. European Court of Human Rights, Statistics on judgments by State [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/E6B7605E-6D3C-4E85-A84D-6DD59C69F212/0/Graphique_violation_en.pdf> [žiūrėta 2012-11-29].
102. Europos Taryba. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir protokolai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?MA=3&CM=7&CL=ENG>> [žiūrėta 2012-11-22].

REASONING WITH PREVIOUS JUDGMENTS IN EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Johanas BALTRIMAS
Law Institute of Lithuania

Summary

Well defined legal reasoning is a way to achieve harmonious and predictable implementation of law. In this paper reasoning with judicial precedents is considered as a superior alternative to speculative reasoning which is not directly based on any source of law. Judicial precedents offer the advantage of law being publicly announced in advance. Meanwhile this is not a common attribute of the logically based search of implicit meaning between the lines of statutory rules.

Therefore this research paper is focused on describing mostly distinctive features of reasoning with precedents of European Court of Human Rights. Distinguished examples are evaluated for their potential to be adopted in Lithuanian legal practice. Additionally the theoretical implications of the findings are discussed, particularly on the verification of hypothesis „the question whether application of previous decision is eligible is determined merely by the similarity of two cases“. Familiarity with the basic features of reasoning in the decisions of European Court of Human Rights is also valuable as the necessity to apply or interpret the European Convention of Human Rights arises in the national courts.

The research included analysis of 50 decisions of European Court of Human Rights within the period of recent 5 years. Analysed decisions were selected from cases, regarding the impartiality of national courts. 312 examples of reasoning with precedent were distinguished and each described by its mostly distinctive features. This led to distinguishing four mostly important types of reasoning with precedents which were distinguished based on the entirety of features (some features might be common for more than one type) with the biggest focus on the purpose and role of precedent. Empirical research led to find that usually precedents are used to (1) construct legal principles, (2) select the material facts for the case, (3) legally qualify separate individual circumstances of the case and (4) to directly base the final conclusion by analogy of cases. Respectively, description of these types implies the finding that the fact whether the precedent is applicable in present case is determined by different levels of similarity of cases, depending on the purpose and role of precedent. Also may be noted that several examples of reasoning with precedents provide certain advantages, therefore are recommended for adoption in national practice.

Europos žmogaus teisių teismo argumentavimas remiantis ankstesniais savo sprendimais.
Mokslo studija / Lietuvos teisės institutas; Baltrimas J.

Redagavo: Dalia Gedzevičienė

Maketavo: Laima Valungevičiūtė

ISBN 978-9986-704-25-6 (Internetinis leidinys)